

ЗА НЕГО, ЖИВОТА

Антология

Съдържание

ЛАМАР	9
НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ	9
ХРИСТО РАДЕВСКИ	11
ЧОВЕКЪТ	11
МЛАДЕН ИСАЕВ	12
БЕЗСМЪРТНАТА ПЕСЕН	12
ПЪТУВАНЕ С „НИКОЛА ВАПЦАРОВ“	13
ВЕНКО МАРКОВСКИ	15
ВЕСЕЛИН АНДРЕЕВ	16
ГОВОРИ ВАПЦАРОВ	16
АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ	17
НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ	17
ИВАН МИЛЧЕВ	18
ЗАКЪСНЯЛА СРЕЩА.....	18
НИКОЛАЙ ЗИДАРОВ	20
ВАПЦАРОВ	20
АРГИРИС МИТРОПУЛОС	22
ПОСЕЩЕНИЕ	22
БОЖИДАР БОЖИЛОВ	25
НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ	25
ДАВИД ОВАДИЯ	29
ВОЙНИКЪТ И ПОЕТЪТ	29
АНАСТАС СТОЯНОВ	31
СТРЕЛБИЩЕТО.....	31
МИХАИЛ ТОШКОВ	32
ОТВЕСНАТА ГРЕДА НА КРЪСТА.....	32
ОРЛИН ОРЛИНОВ	34
КОШНИЧКА С ЯБЪЛКИ	34
СЛАВ ХР. КАРАСЛАВОВ	36
ВАПЦАРОВ	36
ЦВЕТАН ИЛИЕВ	37
РАЗСТРЕЛИТЕ НА ВАПЦАРОВ	37
ЧАВДАР ДОБРЕВ	38
ПИСМО.....	38
ВЕЛИН ГЕОРГИЕВ	39
ЕВТИМ ЕВТИМОВ	40
БАЛАДА ЗА ВАПЦАРОВ	40
КОЛЪО СЕВОВ	41
НА ГРОБА НА ВАПЦАРОВ	41
РАШКО СТОЙКОВ	43
РЕЦИТАЛ	43
БОРИСЛАВ ВЛАДИКОВ	46
НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ	46

ДАМЯН П. ДАМЯНОВ	47
ВАПЦАРОВ	47
ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ	48
КРАТКО СЛОВО ЗА ВАПЦАРОВ	48
ЛЪЧЕЗАР ЕЛЕНКОВ	51
ВЪЗКРЕСЕНИЕ НИКОЛА-ВАПЦАРОВО	51
СТОЙЧО СТОЙЧЕВ	53
СПИРКА „ВАПЦАРОВ“	53
ЯНКО ДИМОВ	54
ОТВОРЕНИ ПИСМА ДО ВАПЦАРОВ	54
ЗА НЕГО, ЖИВОТА	56
ПЕТЪР АНДАСАРОВ	57
ПОЕТ	57
ВОЙМИР АСЕНОВ	58
ПОСВЕЩЕНИЕ	58
ПЕТКО БРАТИНОВ	59
ЕМИЛ РУПЕЛ	62
ЕЛЕГИЯ	62
НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ	63
ВЯРА	63
ТРАЯН ПЪРВАНОВ	65
ЕКЗЕКУЦИЯ	65
АНДРЕЙ АНДРЕЕВ	67
АЗ, БЪЛГАРИНЪТ	67
ПЕТЪР ВЕЛЧЕВ	69
РАЗМИСЪЛ ЗА ВАПЦАРОВ	69
МИНЧО МИНЧЕВ	70
БАЛАДИЧНО ПЪТУВАНЕ	70
МАЯ ВАПЦАРОВА	72
ПОРТРЕТ.....	72
ПАСКАЛ АНДОНОВ	73
НАДЕЖДА	73
ЙОСИФ ЙОСИФОВ	74
ВАПЦАРОВА ВЪЗРАСТ	74
ИВАН ЕСЕНСКИ	76
ЧЕРТЕЖ НА ПОЛЕТ	76
ИВАН ГРАНИТСКИ	79
ДИМИТЪР МИЛОВ	80
НА ВАПЦАРОВ	80
РОСИЦА ЗИНОВИЕВА	81
ДИПТИХ ЗА ВАПЦАРОВ	81
ПЛАМЕН КИРОВ	82
НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ	82
ИВАН ЖЕЛЕВ	83
ДРАГОМИР ШОПОВ	89
ЗАВИНАГИ СЪС СВОЯ НАРОД	89

ПИЕР ГАМАРА – ФРАНЦИЯ	95
РАЗГОВОР С ВАПЦАРОВ ПОД ПИРИН	95
ШАРЛ ДОБЖИНСКИ – ФРАНЦИЯ	106
ВАПЦАРОВ, ПИЛОТЪТ	106
ЯНИС РИЦОС – ГЪРЦИЯ	108
ЮЗЕФ ЛЕНАРТ – ПОЛША	109
ВИХРЕН.....	109
КЕМАЛ ЙОЗЕР – ТУРЦИЯ	110
ЗА ПОЧЕСТ ПРЕД ВАПЦАРОВ.....	110
ДМИТРО ПАВЛИЧКО – УКРАЙНА	112
НИКОЛА ВАПЦАРОВ.....	112
ГАНГА ВИМАЛ – ИНДИЯ	114
ВАПЦАРОВ	114
АХМАД СУЛЕЙМАН АЛ АХМАД – СИРИЯ	115
ВАПЦАРОВА МАЙКА	115
МАНУЕЛ ИДАЛГО – ИСПАНИЯ	116
СМЪРТТА НА ПОЕТА НИКОЛА ВАПЦАРОВ.....	116
ОЛЕГ ШЕСТИНСКИ – РУСИЯ	120
ИЗ ПОЕМАТА „МОЯТ НИКОЛА ВАПЦАРОВ“	120
РИГОР БОРОДУЛИН – БЕЛАРУС	123
ГЛАС НА СЪРЦЕТО	123
УВЕ БЕРГЕР – ГЕРМАНИЯ	125
НИКОЛА ВАПЦАРОВ.....	125
НГУЕН САН – ВИЕТНАМ	126
КОГАТО ЧЕТА ВАПЦАРОВ.....	126
КАРЛОС АЛБЕРТО ЛОПЕС – НИКАРАГУА	128
ПЕСЕН ЗА НИКОЛА ВАПЦАРОВ.....	128
АЗИС НЕСИН – ТУРЦИЯ	130
АЛДО ДЕ ЯКО – ИТАЛИЯ	130
ГАБОР ГАРАЙ – УНГАРИЯ	131
ЕДУАРДАС МЕЖЕЛАЙТИС – ЛИТВА	132
ЕЖИТУ ГОНСАЛВИШ – ПОРТУГАЛИЯ	133
ИГОР ЗОЛОТУСКИ – РУСИЯ	135
КОСТАС ВАЛЕТАС – ГЪРЦИЯ	137
НИКОЛАС ГИЛЕН – КУБА	138
УЙНСТОН ОРИЛЬО – ПЕРУ	139
ПИЕР ГАМАРА – ФРАНЦИЯ	140
РАФАЕЛ АЛБЕРТИ – ИСПАНИЯ	140
ЯРОСЛАВ ИВАШКЕВИЧ – ПОЛША	141
НИКОЛА ИНДЖОВ	142
САЛВАТОРЕ КУАЗИМОДО:	142
ЯНИС РИЦОС:	142
НАЗЪМ ХИКМЕТ:	143

ПЕСНИ ЗА БЕЗСМЪРТНИЯ

Хубаво е, че стихотворенията, посветени на велики творчески личности се възприемат не като невъобразимо съревнование с необикновените синове на нацията и човечеството. Напротив, читателят ги осъзнава като необходима и органична дан пред дело, което е безсмъртно, като почит пред неповторимия художник. В този смисъл стихотворенията по повод само в известна степен докосват същината на големия творец и повече отразяват собствената природа на пишещия, но обогатена с разчитане на заявеното отношение.

Така навлизаме в характеристиките на историческия период, през който е написана творбата от почитателя, разбираме какво чувства и мисли създателят на новото произведение, как се осъществява в летописа на времето.

Според мен и при подготовката на сборника със стихотворения, посветени на Никола Вапцаров, би трябвало да се сблъскваме с подобни особености и трудности. Особености, защото става въпрос за живота на писатели, които не крият преклонението си през съпротивителната енергия и красота в поезията на Вапцаров. Трудности, понеже има опасност, макар и по-рядко, да ни залаят юбилейни словесни тостове, или баналностите, които издават амбиции на по-слабо надарени пишещи братя.

Надявам се, че взискателен редактор като Надя Попова ще се отнесе критично към произведенията, посветени на поета от Пирин, тя едва ли ще се съгласи да преповтори списъка на Съюза на писателите. А ще отдели, вероятно-

но с очаквана доза добронамереност, текстовете, в които равнището на художествеността не е занемарено.

Иначе Никола Вапцаров, след претърпяното от него пренаписване на собствената му биография, след измайсторените класификации по негов адрес, че е безволев, че бил обсебен от илюзии и фантасмагории, че като типология е предател – на другарите си или на отечеството си, че било позорно участието му в антифашистката борба и в дейността на българската компартия, че страдал от антропологични недостатъци, че кривнал от истинския път на органичната литература, която се създава сред атмосферата на домашния уют, заслужава друга историческа присъда, друга мотивирана оценка, друга пиета пред величието му на революционен поет.

Странно е как неговите ексекutori не искат да признаят, че формата в поезията живее в пространството на човешките идеи, на несъгласяването с пошлостта и унизителния страх, формата сама по себе си е битие, пулс на сърцето, сила на разума, юмрук или развиделяване на волята. При Вапцаров – също.

Явно днес някои среди, с високи властови пълномощия и в културата, изпитват боязън от саможертвата и вярата на поета, те го вкарват в клишета на онзи модернизъм, който тлъстее от конформизъм и социално ожесточение.

Вапцаров обаче е от живите по жив, както е прието да се казва. Той става и все по-актуален, защото ние всекидневно се убеждаваме как самият ни живот непрекъснато се подписва под бялата пролет, под пропелерите на художника, под надеждата му, че нашто слънце ще просветне, под изповедта му, че „дохождат дни, такива мрачни дни“, че сме хванати в капана на живота, че същият живот е „без маска и без грим“, че е съвременно да се издига лозунгът: „Терорът долу!“, че има смисъл като Лори да сънуваме не само лош, но и „толкоз хубав сън“.

Много би ми се искало след като изтекат юбилейните дни на 2009 г., сборникът със стихотворения от български поети, посветени на един велик българин и световен майстор на перото, да продължи да живее.

Не е лесно.

Но защо да не стане точно така?!

Чавдар Добрев

**БЪЛГАРИЯ ЗА
ВАЩАРОВ**

ЛАМАР

НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

1

Ти видял ли си белите каменни куполи,
с ветрове, снегове и дъждовни мъгли?
Бели преспи там зимата с бури натрупва
и високо се вият планински орли.

А долините буйни води са разлели
в бели камъни, в дънери, в синия крин;
тук юнаци бунтовнишки песни са пели
и шумели са старите мури в Пирин.

Тук е минал с юнаците Делчев войвода
и Сандански са кичили с горски цветя,
днес им пее бунтовните песни народа,
как загинали в таз Македонска земя.

Посред тия долини и каменни ярове,
в буреносните, снежни Пирински гърди
се роди и борецът Никола Вапцаров,
и певец, и бунтовник на нашите дни.

И когато аз тръгвам нагоре в Пирина,
върху старата къща прочитам с тъга
издълбаната дата, че той е загинал
много млад от куршума на вража ръка.

И се вглеждам нагоре, където мъглите
са покрили горите и стене Пирин; –
сред такава природа са почнали дните
на поета, бунтовник и доблестен син.

Днес не пеят тъжовните песни в Пирина,
а младежи запяват бунтовния стих
на певеца, убит преди девет години
и за него Пирин днес е ведър и тих.

Планината белее висока и чиста
и над Банско се спуща прохладно море,
да разсее тъгата ни за комуниста,
който знаеше в битката как да умре.

Ти прости ми, че моите чувства, Никола,
може днес да прелеят от радост за теб,
че приижда животът на новите хора,
както ти го мечта и загина със чест.

Че България тебе навеки обикна –
и децата, и старците – всеки те знай;
твоите песни с водите пенливи избликват
и народът те слави в Пиринския край.

И се сбъднаха всички мечти и копнежи,
със които ти мина живота си чист;
твоят път мъченически ясно бележи
само пътя на здравия, чист комунист.

И сега над родината с бодрост и вяра
твоите песни звънят за борба и възход,
че ти вярваше в своята борческа партия,
и в съдбата на своя изстрадал народ.

Юли, 1951

ХРИСТО РАДЕВСКИ

ЧОВЕКЪТ

В памет на Никола Вапцаров

Когато ти живееше сред нас
в стеснителната своя скромност –
ний твърде слабо виждахме тогаз
таящата се в скромността огромност.

Животът – в битките окървавен –
те стискаше със лапища железни.
И трудно пееше ти ден по ден
моторните си силни песни.

И в тоя кървав и жесток двубой,
сред стон и сред оковен екот,
излезе победителят не той –
жестокият живот –

а ти – човекът.

Ти опрости най-сложните неща,
показа как съдбата ни заплита
и с делото си дръзко съчета
страстта на словото и динамита.

От песните ти знае днес светът
за времето

и за борбата жежка,
за ранната ти и безсмъртна смърт,
за твоето величие човешко.

МЛАДЕН ИСАЕВ

БЕЗСМЪРТНАТА ПЕСЕН

В памет на Никола Вапцаров

Заклучени в гранитена килия,
към нас поглеждаше самата смърт.
И в тишината чувахме да бие
тревожно за прощаване часът.
И ти допиваше последна глътка
от земния живот
недоживян.
Тъй кратка беше братската прегръдка,
преди да тръгнеш – скромна и голяма...

Ти пред разстрела си написал песен.
Не ти ли беше за живота жал?
В стрелбището куршумът те отнесе.
Но ти се върна,
в песен оживял!
И в нея, в песента, е твоята вяра
в човека и безсмъртните дела.
Кръвта ти във сърцето на България
като кръвта на Ботев се преля...

Живееш, дишаш в планини, равнини,
на Дунава в широките води,
в сиянието на градовете сини
и на Пирин
в едрите звезди.
И жив ще си с безсмъртната си вяра,
докато има на света България.

ПЪТУВАНЕ С „НИКОЛА ВАПЦАРОВ“

Мы идем

сквозь револьверный лай,

чтобы,

умирая,

воплотиться

в пароходы,

в строчки

и в другие долгие дела.

В. Маяковский

Шуми Средиземно море. И вълна след вълна

се удрят о белия, смелия кораб.

Пред нас до безкрай – синина, синина

и само вълните и вятъра спорят...

Стоя на палубата. Нашият флаг

плющи от високата мачта на воля...

А помниш ли, помниш ли времето, Кольо,

когато ни грабна суровият враг?

... В килията – душно. Спокойно написа

ти своя предсмъртен, безсмъртен куплет.

Простихме се. Болката гърлото стисна.

Ти пръв към стрелбището тръгна напред.

А после – известното: песен... куршуми...

Остави ти в песните своя живот.

Отново пътуваш – не долу във трюма,

а като голям, светлолик параход.

Минаваме с тебе през сини морета.

Какъв си ти едър и силен, и смел!

От Африка черна лъхтят ветровете

и носят дъха на горещ паралел.

Де е Фамагуста и чайките бели?

На близкия остров изгарят села.

От водната шир сякаш в тебе се цели

зловеща ескадра с топовни гърла...

Ти сливаше подвиг, живот и поезия,

задъхан горя до последния миг,

затуй в младостта на Родината влезе,

тъй както изпълнил дълга си войник.

Не кораб си ти, а поет-исполин,

към нашето утрешно щастие плаваш.

По-чиста от пресния сняг на Пирин

е твоята вечна, негаснеща слава!

ВЕНКО МАРКОВСКИ
ВЕЛИКАНЪТ

На Никола Вапцаров

Снеговеи минат над Пирина,
сури мури тънат в сънен блян,
песен пей мъжествена родина –
в бронз облечен, съмне великан.

Рути люти мракове вековни,
от тирани брани роден кът,
в песните му бдят съдби съдбовни –
вярата му е борба и път.

ВЕСЕЛИН АНДРЕЕВ

ГОВОРИ ВАПЦАРОВ

Не обичам попътния вятър.

Той разслабва – побутва в гърба.

И не чувствуваш яко земята.

Всичко става съдба – не борба!

Ах, когато те жули насрещният!

Светват сълзи. Избухват искри.

И скъпиш и най-простото нещо.

Като Бог

своя свят

сам твориш...

23 юли 1967

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Ний твърде шумно го представяме,
но той не е, не е такъв.

На битието му за правдата
говори живата му кръв.

Във строя влизаха годините.
Той хищнически бе убит
с копнежа си по Филипините,
на барикадите в Мадрид.

Не бива никой да се сърди,
че неговия блян аз знам.
Той своето истинско безсмъртие
постигна абсолютно сам.

ИВАН МИЛЧЕВ

ЗАКЪСНЯЛА СРЕЩА

На Н. Й. Вацаров

Мълчи нощта и всичко спи.

Будува само слабостта ми.

Тя често си така мъсти
за всички минали измами.

Разнищи ме и този ден
с мъчителните си въпроси

и пак в ума ми замъглен
на хаос облака се носи.

Но като лъч през него ти
внезапно в мисълта ми блесна
и чух сърдито да кънти
гласа ти: „Ресто! Неуместно!“

Изпаднал в транс, повярвах аз,
че слух нелеп е бил разстрела,
че винаги си бил сред нас
и с теб по митинги сме пели.

И те видях позастарял
и с нас на чашка в кафенето –
в косата с кичур посивял,
замислен, вдълбочен и светъл.

И пак си събеседник тих
с неосквернената си скромност,
в която съдържано пламти
едно величие огромно.

Но в тебе мисълта ти ври
и теми възлести разплита,
и във очите ти добри
кипи утайката на дните.
Нощес зад четири стени
ще уточниш във стих прочувствен
какво ни бавно промени,
какво тук-там сърца запусти.
На лековерните души
направил точна психограма,
ти, мъката си заглушил,
ще ни разкажеш своята драма.

Не знам каква ще бъде тя,
но ще вървиш незабелязан –
неизлекуван от властта
и конюнктурната съблазън.
И твоя стих ще прогърми
като тръба преди атака,
и нищо няма да сломи
душата ти, от битки яка –
ни крясъци, ни празен шум,
ни злобички, ни надпревара –
нали не е открит куршум
за бронята на твоята вяра!...

Да, ти ще си останеш, знам,
на дух богат, на вещи беден.
А не светец в помпозен храм
и мит, на глинен трон изведен...

И в тъмнината
на тунела
ти се превърна в светлина.

И взехме те, поличба свята,
за отмъщение и страст.
И вярата, от теб възпята,
през мрака заблестя над нас.

Ти, син на днешната епоха,
към бъдната прехвърли брод.
Потомци с твоя кръв дойдоха
за нов –
и то какъв живот.

В заводи, где жарта не стине,
вградихме,
твоя дълг
и риск.

Днес хилядите им комини
са на стиха ти обелиск.

Днес твоят пулс люлее свода,
моторният ти глас звучи.
И ти живееш
сред народа,
и гледаш с нашите очи.

АРГИРИС МИТРОПУЛОС

ПОСЕЩЕНИЕ

Спиш ли?

Отвори вратата.

Аз съм.

Вапцаров!

Морякът със големите мечти.

Идвам от дългата нощ на Харон.

Едно слънце на твоя прозорец.

Едно врабче.

Отвори!

Идвам като далечен гостенин

отвъд железните решетки

на миналото,

за да целуна алените ти устни.

Идвам да успокоя разгневения

поглед на смъртта

в твоите очи.

Не ме ли познаваш?

Аз съм. Твоят Никола.

Поегът, който изплаши смъртта

и тя го призна за поет

със два куршума във челото.

Аз съм.

Един от небрежните войници,

които не носят нито раница,

нито манерка,

а само сърце и гранати.

Отвори!

Идвам да почистя комините

на заводите в домовете.

След всяка зима

всичко трябва да бъде почистено
за празника.

Идвам днес

в твоите двадесет и пет години,
за да се запозная с младостта си.

Идвам, за да погалиш малко

раните ми,

да легна в унеса на твоите очи,
червени още от безсънието.

Идвам на гости при тебе

заедно със гордото време
иззад окървавената история,
зад усмивките на моята вяра,
тука както я възпях бос
върху ледовете на миналото.

Идвам със бързината на бъдещето,

радостен като априлска вълна,
от морето на забравата,
за да си отпочина на твой бряг.

Идвам.

Идвам и ще идвам винаги

във твоята прегръдка
както реката идва непрестанно
към морето, идвам да ти кажа, благодаря,
като скромен мъртвец
само със една надежда в джоба си,
попътен вятър на твоето пътуване.

Идвам.

Идвам при тебе, родино, заедно със едрите звезди

на Фамагуста

да те целуна

и да си отида,

за да идвам вечно при тебе

като борба и вяра

във бялата ти пролет.

Идвам!...

БОЖИДАР БОЖИЛОВ

НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ

На 23 юли, в горещата лятна привечер,

в задушната лятна привечер, там, в центъра

на нощта

сред стотици стихотворения бъдещи пее картеча,

сред разкази и сред сценарии куршумите

зримо пищят.

Но ти ги виждаш единствен, единствено

неповторими

Никола Йонков Вапцаров, смъртта си

гледаш блед.

Палачите даже не знаят добре твойто

яростно име.

Не знаят гробарят и попът, че е спряло

сърце на

поет.

На края на пустите гробища, не с почести, а там,

на

края,

шестима другари прегърнати падат в общия гроб.

Единствено кипарисите призрачно-прашни ридаят.

А гробът защо ли прилича почти

на испански окоп?

Вий сте всички смели и честни, само давали,

нищо не

взели.

Само жертвали себе си целите – с мисли,

с надежди и с плът.

За да бъдете ехо – преграда пред идващи

бъдни разстрели.

За да бъдете противоречие на всякаква

бедност и смърт.

Очаква те тебе признание от цялата смутна

планета.

Ред многоетажни издания, ред сборници,

ред

тържества.

Но тази вечер ридаят за живия мъж,

не за поета.

За живия син една майка е свела

без памет

глава.

От някакво малко тефтерче прочита

предсмъртните

строфи

жена му. И аз ги запомням за целия

свой живот.

За цялата бъдна история от радости

и

катастрофи.

За цялата пръст на България. За нейния

цял

небосвод...

След две-три години, когато на книга съзра

стиховете,

ще викна от гняв, че ще бъдат погрешно

написани

там.

Народа си скромно обичат големите
смели поети.

Аз твоята скромност, Вапцаров, до гроба си
трябва да
знам.

Не можеш за честната обич към своя народ
да поискаш
и обич към вас от народа. Обичахте вие
до край.

Вий бяхте чеда на борбата и с простите хора
най-близки.

Мечтаехте ада фабричен да стане
на равенство рай,
на вярата ваша в народа, на вярата ви
в свободата...

Аз помнех, че беше написал почти като дух
от смъртта,
че вие ще бъдете живи за бурята
и за борбата,
и не „се обичахме“, помнех прочетено
сред вечерта
на първия, страшния спомен, на 23 юли.

Аз помнех, че Бойка прочете тогава
стиха ти

така:

„защото ТЕ ние обичахме“. Узряват смокини

и
дюли.

Узрява апел за въстание в червената кръв

на
ЦеКа.

Ти в него се втурваш облечен в познатия,
шлифер.
в късия
Ти в бурята тръгваш пак скромн, приведен,
усмихнат едва.
И стават твоите стихове за бѣдното
тайния шифър.
И стават код за безсмъртие моторните
твои слова...

След като надви враговете ти работникът
млад и разгърден,
пред мене разтвори килии централният
стихнал затвор.
Полковник Младенов, тоз същия, който тебе
на смърт те осѣди,
умува сега за смъртта ти, забравил
за своя
позор.

В майор Стоманяков не можеш позна
прокурора ужасен.
Единствено името негово е още изпълнено
с
мраз.

Ах, късно узнали, уви, че бил си поет ти
прекрасен.
А трябвало да защищават все пак
заstraшената власт.
Аз не мога да гледам лицата им жалки.

Лица на
еснафи.
Какво ли за тях е поета? Презират го
винаги те...
А твоята кървава строфа, барутната ти
питафия,
като връх от Пирин се издига.
Ний към нея вървим. Тя расте.

ДАВИД ОВАДИЯ

ВОЙНИКЪТ И ПОЕТЪТ

По заповед
войникът тръгнал
към стрелбището.
Шестима осъдени
в тунела чакали
смъртта.
Когато се прицелил във поета,
шестимата запели:
„Жив е той...“
Войникът трепнал.
Тъмен страх
сърцето му изпълнил.
Не! Не искал той
поета да убива,

не искал съвестта си да петни...
Команда се раздала –
и неговият изстрел
със изстрела на другите се слял.
Не го постигнало възмездие.
Не сполетял го
ни човешки,
нито божи съд.
Каква вина войникът носи,
когато е по заповед убил?
Останал този тъмен страх.

И само някой път,
когато в кръчмата
залива с вино
неподелената си тайна –
той вижда в дъното на чашата
поета,
ръце разперил,
пада
и устните му шепнат:
„Жив е той...“

Не вярвам в тебе, време,
когато ти поетите убиваш!

АНАСТАС СТОЯНОВ

СТРЕЛБИЩЕТО

Под прозореца ми, на поглед само,
на посег само от мойта врата,
е запокитено – зловещо и няма –
това свърталище на смъртта.

Тука птици отдавна не пеят.
Времето тука е свило крила.
Само бетонните тунели зеят
като при заредени дула.

И би била пустош, още по-клета,
и би било още по-мъртво навред,
ако не беше жив!, жив!, жив поета,

онзи, разстреляният тук поет.

Ако жив не ни спохождаше още,

все едно – видим или невидим...

Ако не идваше понякога нощем –

да ни целуне и да си отиде.

МИХАИЛ ТОШКОВ

ОТВЕСНАТА ГРЕДА НА КРЪСТА

В чест на 100-годишнината на Вапцаров

и 75-годишнината на неговия тълкувател

Чавдар Добрев, който се размина с орден

„Стара планина“ I степен.

По нея лазят мравчици нагоре, завръщат се –

не знаят пътя към небето

и срещат другите, които

глави поклащат, натежали от въпроси,

понесли в зъбите си люпки от засъхналата кръв.

Те питат своите посестрими, потеглили надолу:

„Намерихте ли нещо на върха, където

всякакви пътеки са прекъснати?“

„Едно перо, оставено от птица!“

„А птицата? Навярно е възкръснала –

възнесла се е към небето?“

„Защо на кръста има само три пирона?

Защо четвърти няма?“

„Предназначени са пироните за ръцете и краката –
те за духа не са съсъд, а е главата.

Докато той я обитава, тя никога не клюмва,
а стои изправена!“

Мравките не позволяват
отвесната греда да бъде дупчена от червеи.

И те пробиват безкрайните си ходове
в хоризонтално разперените две ръце на кръста.

По отвесната греда пълзят надолу
въпросите ми, напуснали олтаря,
понесли на челата си корони с имена

„Ботев!“, „Милев!“, „Алеко!“ и „Вапцаров!“...

В основата му ниско зеленеят

лишасалите черепи на камъните,
по които капят кървави калинки.

Търся пирон въображаем по отвеса,
където е мястото на клюмналия череп.

Не го намерих – челата са предопределени
за внезапните куршуми.

Както слепоочията са за самоубийства,
сторени от разковани от напречната греда ръце
заредени с анатемосани барутни думи!

2 юни 2009

ОРЛИН ОРЛИНОВ

КОШНИЧКА С ЯБЪЛКИ

Изведнъж,
като пролетен дъжд,
като щърк прелетя
мальк спомен
за плетена кошничка
с дъхави ябълки,
в късна вечер на мама поднесена
от един поет-банскалия,
от един огняр,
най-добрият човек на земята.
Той се казваше чичо Кольо.

Бяхме бедни тогава,
само на книги и вяра богати
и тез ябълки,
дето баба Елена ги беше набрала,
сладост бяха, манна небесна.

Аз ги хрупах,
както хрупа козле,
чичо Кольо ме гледаше
и се радваше на моите зъбки.

Аз не знаех тогава,
че той бил гений,
знаех само, че в късна вечер
най-добрият човек на земята
бански ябълки
в плетена кошничка носи.

И от него научих един урок,
най-добрият урок от всички уроци:
няма нужда от много,
няма нужда от думи,
няма нужда от клетви
за вярност –
трябва само да звъннеш три пъти,
донесъл на тези, които обичаш,
малка кошничка с дъхави ябълки.

СЛАВ ХР. КАРАСЛАВОВ

ВАПЦАРОВ

От грубостта на този век
една романтика проходи,
и тръгна земния човек
да буди с тръбен ек

заводите.

Какво? Мечтата ли роди
звездите ти на Фамагуста?
Дори и в селските бразди
кълни голямото ти чувство.

Разстрел! И в блясъка си ти!
Разстрел! Земята те прегърна!

Разстрел! И изстрела кънти:

– Безсмъртен времето го върна!...

Ще отшуми и този век

и всяка злоба ще залезе.

Животът, като песен лек,

в душите

като в дом ще влезе.

А твойта вяра, твой ден

с ракети Космоса дълбае.

Непобеден и вдъхновен

суровия ти път сияе.

Така е то. А хляб един

е цялата земя за тебе.

И ти си стъпил на Пирин,

прегърнал родното поднебие.

ЦВЕТАН ИЛИЕВ

РАЗСТРЕЛИТЕ НА ВАПЦАРОВ

В тунела те разстреляха с куршуми

да секне песента ти изведнъж.

Сега дервиши на перото с думи

разстрелват те като поет и мъж.

О, колко потресаващи разстрели

ти готвят още в бъдещите дни,

щом юди, демагози, мекотели

на власт са днес с писалки и везни.

Горките ти палачи не разбират

закона неподкупно справедлив:
при твоите разстрели те умират,
а ставаш ти все по-велик и жив...

ЧАВДАР ДОБРЕВ

ПИСМО

На Никола Вапцаров

Другарю Вапцаров,
стохиялднико на инквизиторското изкуство.
Интересува ме не Вашата смърт,
агонията още по-малко,
защото все пак знам...

Кажете ми искрено –
колко вяра Ви беше нужна,
за да сломите атаките на стенещата си плът
и да останете верен...

Не Ви ли е минавало през ума –
крадецът не всякога попада на хора,
пролетта, скована от студове, закъснява;
умората заразява дори оптимиста...

Защо отминавахте с небрежен жест
животинската алчност?

Тревожеше ли Ви неизвестността –
надеждата и познанието?

В това ли е Вашата мъдрост –
да храниш с кръвта си семената

на Вярата.

Сърце на дете и вопъл на гост неочакван,
защото все пак знам...

ВЕЛИН ГЕОРГИЕВ

РАЗМИНАВАНЕ

*Ще бъда стар, ще бъда много стар,
ако остана след погромите, разбира се.*

Никола Вапцаров

Разминах се с Христовата ти възраст.

Сега повтарят моите уста:

Ще бъда стар, ще бъда много стар...

Стоиш на връх

А аз надолу бързам.

Как неусетно се прощavam

със зъб,

със косъм,

с красота...

И ставам парен.

Ставам щавен.

И ставам грозен.

Ставам стар.

А ти...

Ах, ти...

оставаш си

на

33...

Боя се, че ще се умира.

Скъсявам своята пътека.

Човекът в гроба се побира.

Но гробът

никога

в човека.

ЕВТИМ ЕВТИМОВ

БАЛАДА ЗА ВАПЦАРОВ

Отново влиза твоя влак в тунела,

но този път – в тунела за разстрел.

Вдигни над себе си душата смела!

Последния билет за път си взел.

Това е твоята последна гара –

кондуктори куршумите са тук.

За релсата завързват твоята вяра,

за болката, обърната на юг.

За тебе никой нищо да не чува,

за тебе всички пътища да спрат...

Но ти за друга гара отпътува

и оттогава още си на път.

Напразно някой у дома те чака,
напразно те зове на тих перон
да му запазиш мястото във влака,
последното, в последния вагон.

Препуска влака през света тревожен,
препуска с две задъхани очи.
Остава в него, който още може
поне в движение да се качи.

КОЛЪО СЕВОВ

НА ГРОБА НА ВАПЦАРОВ

Смъртта и безсмъртието не бяха ядрото

на твоите думи –

други пътища измерваше вярата

в гладния Ден.

На теб се полагаше да пътуваш

до южни морета и нататък,

да имаш съдбата на Магеланов моряк

в океана...

Усещаше как диша водата,

преди буревестникът да потърси небе.

Солената песен на вълните

хвърляше котва в душата ти:

тежкото дъно на гладния Ден,

всичко беше изстрадал –
безразсъдните ветрове свиреха
в антените на стиховете ти,
От Мадрид до Полярния кръг
беше разпрострял ръце за прегръдка
черния кръг на смъртта,
подобно око на внезапен тайфун –
не те остави до утринта да запишеш
родените в теб стихове...
Сега сме на гроба ти,
цветята плачат в ръцете ни:
Мануел донесе жито от Испания
да посее над сърцето ти;
Раул пошепна, че птиците в Куба
припяват и с твоя глас;
Костас положи клонче от маслина
над моряшкото ти име;

а Грегори и Ганга сега разбраха
защо у нас боготворим поетите...
Но ние знаем колко е скъпа Свободата,
в слуха си носим
камбаните на Банско, разлюляни
от упорития хайдушки вятър...
Вапцаров, прости, че разговаряме
над мнимия ти гроб –
душата ти пътува по света
с флотата на стиховете...

август 1980 г.

РАШКО СТОЙКОВ

РЕЦИТАЛ

В ГАРНИЗОННОТО СТРЕЛБИЩЕ

През 1984 г., в навечерието на 2 юни, неколцина поети бяхме поканени на литературно четене в Гарнизонното стрелбище.

В уречения час с обяснимо вълнение заставахме пред тунела, където са разстреляни Вапцаров и другарите му.

Оказа се, че е станало недоразумение – публиката била поканена за следващия ден.

Въпреки това ние решихме да прочетем стиховете си – в полумрака на тунела, пред сенките на безсмъртните.

В нощта след това невероятно литературно четене се роди първата част на стихотворението „Рецитал в Гарнизонното стрелбище“.

1.

Гарнизонното стрелбище сега е музей.

Но тишината е същата както пред разстрела.

Насочена към сърцата ни, зее

огромната цев на тунела.

Ние идваме тук – не да умрем.

На най-жестоката от всички сцени

ние заставаме с лица удължени

стиховете си да прочетем.

Нас ни чакат без глас и без звук

не строени за стрелба войници.

Нас ни чакат в нестройни редици

всички разстреляни тук.

Те ни гледат с големи очи и мълчат.

И както се прави на среща с поети,

носят за нас по едно цвете –

на челото си или на лявата гръд.

И тревожен, тръпчив, съдбоносен,

в тишината, изпълнена с вик,

приближава към нас безпощадният миг,

в която ще вдигнат ръка – за въпроси!

Какво ще им кажем ние тогаз?

Те не знаеха тънките сметки.

И през свойте жестоки решетки
гледаха с вяра към нас!

Какво ще им кажат нашите стихове?

Да поемат отново на път към Балкана?

Този изход, Родино, май единствен остана
за достойните ти синове!

1984

2.

Гарнизонното стрелбище не е вече музей!

Но тишината е същата както пред разстрела.

Насочена към сърцата ни, зее
огромната цев на тунела.

Днес ни чакат без глас и без звук
не строени за стрелба войници.
Днес ни чакат легиони циници,
неизвестно как пръкнали тук!

Те владеят и шперца, и Божия съд.

Те владеят и ножа, и тънките сметки.

Българийо мила, милионите днешни решетки
от алчността им не ще те спасят!

Във очите им свети безмилостен мраз.

Ненаситната жажда да властват над Ада и Рая.

И не ще се смирят, преди да заграбят докрая
построеното тук от нас!

Те земята ни свята разпъват на кръст.
И надменни и зли в своите пориви диви,
те ни питат, в душите ни пъхнали пръст:
– Докога ще сте още живи?

Докога ще сме живи? Дотогаз,
докато бъркаме вашите сметки,
докато трошим милионите ви решетки,
докато нашите мъртви са с нас!

А когато заминем отвъд, пак ще пишем стихове.
Ще изгряваме нощем като звезди над Балкана.
Този изход, Родино, май единствен остана
за достойните ти синове!

1999

БОРИСЛАВ ВЛАДИКОВ

НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Борбата бе безмилостна. Въртеше
нощта и твоя ден непримиримо.
Но ние бяхме гладни, затова
ти трябваше да минеш като жито
през двата воденични камъка,
за да не спре потокът бял на топлата ти вяра...
А колко би било добре
да бяхме те запазили от тях,
за да поникнат новите ти песни
в земята, изтерзана от куршуми.

И все пак угарта ни е щастлива,
защото всяка буква от перото ти е житно зърно,
защото всеки стих е житен клас,
куплетите – ръкойки,
а песните ти – тежки снопи,
преметнати през рамото на времето.

ДАМЯН П. ДАМЯНОВ

ВАПЦАРОВ

Можеха да те спасят. Не смееха.
Кой бе ти в сравнение със тях!
Мреше ти се – тях им се живееше!
Бе безстрашен – тях ги беше страх!
Пуснаха те пред дулата, страшните.
И тунелът взе да се тресе.
И те грабна тъмнината, лапна те –
в бъдещето да те пренесе.
Днес си по-голям от всички тях. Но питам се:

ако мой приятел набеден
го осъдят, как ли аз – защитата –
жив да го спася? Ами ако в битката
някой ден той победи и мен?

ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ

КРАТКО СЛОВО ЗА ВАПЦАРОВ

Открих те,
както се открива пистолет,
скрит
в бащината прашна
библиотека.

А може би ти ме намери...

А може би
задачата ти е била такава...

Твоят пръв образ –
образът на твоето появяване

в мен
бе –
огнярят.

Огнярят, който пише стихове!
Поезия и огън –
колко дръзко,
колко предизвикателно и ведро!
А още чувам
скърцането на лирични зъби:
– Това не е поезия!
– Това са политически агитки!...
Да те предават!
Да те унижават!
Да те разстрелят като звяр червен!...
Да те крадат
от собствения ти народ!
А ти –
в сърцата наши да оставаш!
Да се разпространяваш като клетва.
Като легенда да ни вдъхновяваш!

Това наистина не се прощава!
Но кой им иска прошка?!
...По своя път железен
(вече електрифициран)
върти животът ми своите железни колела.
Огнярите са вече на привършване,
а казват, че поети има много.

По спирките
и гарите
на този мой живот

научих,
че си бил огняр,
за да не разберат какъв си всъщност.

Видях те в други образи. Видях те –
разрушител на една епоха...

Предвестник и разузнавач на нова...

Баща на мъртъв син...

И книга непродана...

Поет...

По стръмнините

и завоите

на този мой живот,

в железничарските студени

закусвални

и в полунощните чакални

разбрах,

че истинската длъжност на поета

е да изпие всички болки и отрови

на своя свят

и да плати една надежда

за влюбени и за деца.

И все пак...

Твоят последен образ –

образът на твоето оставане

в мен

е –

огнярят.

Огнярю, който пишеш стихове,
хвърли в сърцата ни
още една лопата кървави усмивки.

Да лумне твоя огън пак!

Да засияе дързостта!

Да засияе саможертвата!

На тази светлина се пишат
единствените стихове.

30 ноември 1979

ЛЪЧЕЗАР ЕЛЕНКОВ

ВЪЗКРЕСЕНИЕ НИКОЛА-ВАПЦАРОВО

В сянката на алената юлска козирка
мръзнат разнебитените ни мечти.

Жестовете на сърцата
местят пограничните черти
на омразата и на лъжата.

Най-добрият, също и най-светлият,
със душа от слънце

в улея на вечерта безкрайно сам стои.

Целят се в Поета

цевите на вълчите очи.

Страх е!

Страх е воят в глутницата груба.

Учеха ни някога, че свободата струва

повече от хляба наш насъщен.

А кръгът на глутницата спотаена

в нас потърси вълчи изход.

И кърви на хоризонта спуканата вена.

Да, абсурдно е това! Абсурдно е това...

В залеза на най-злочестата Епоха

вълците стоят на стража.

Вълците стоят на стража!

Въпреки Кръга, въпреки Кръга

някъде кръвта на планините

светлината все така ще ражда.

Зная своето непроменено място.

Зная своето голготно място.

Тази вечер на Христова възраст

Той за кой ли път възкръсва ясно.

Той е най-отдалечената въздишка

на човешката утроба,

скрита в ъгъла на столичното гробище.

И скърби тревата с онемелите камбани.

Моята сподавена молитва напои

мълчанието.

Тя Поета от пръстта изправя,

за да ни нахрани с две риби, с пет хляба.

СТОЙЧО СТОЙЧЕВ

СПИРКА „ВАПЦАРОВ“

Аз живея на спирка „Вапцаров“...

Колко просто това се изрича!

А пък с име почти легендарно

тая спирка се днеска нарича.

Значи паднал поетът, загинал

като редник на своята кота.

За награда – табелката синя

сред големия път на живота.

И така: вместо сянка безпътна –
пак присъствие, даже в бита ни.
Той е нашата спирка попътна,
дето няма в покой да потъне.

И пътуват сега към „Вапцаров“,
от „Вапцаров“ нататък поемат
автобуси, препълнени с вяра
като в негова светла поема.

Денонощно и моят прозорец
е към спирка „Вапцаров“ загледан.
Чувам говор и рев на мотори
и си мисля, над листа наведен:

Ако някой случайно потърси
и на мойто изкуство адреса,
имам отговор точен в ума си,
зная твърдо с кого и къде съм.

И ще кажа без капка стеснение:
с автобуса на нашата вяра
всеки може да дойде при мене –
аз живея на спирка „Вапцаров“!

ЯНКО ДИМОВ

ОТВОРЕНИ ПИСМА ДО ВАПЦАРОВ СТАРИТЕ ПОЕТИ

Познавахме ги – старите поети,
връстници твои,
даже и другари.
Сега те бяха повечко заети
с агитки, с постове и хонорари.

Читатели открили-неоткрили,

но тонове издали-преиздали,
сега те вече бяха придобили
това, което и не са мечтали
на младини.

В Боянските покои
с държавен указ (не със китка здравец)
редовно я „народни“, я „герои“
кръщаваше ги Първият от Правец.

Защо да крия – черпеха по водка,
потупваха по рамото при среща,
но тъй, че в поглед, а дори в походка
предчувствие за бронз да се усеща.

Навярно съм несправедлив. Прости ми.
Но аз не мога теб да си представя
такъв –

бял старец, но неутолим и
поразвратен от указната слава.
Теб те ориса дарбата със възлест,
неразплитаем жребий, с друга вера.

Ти си остана на Христова възраст,
далече от звездите на ревера,
далече от облагите назаем,
от банковите сметки с много нули.

И влезе в третото хилядолетие
недосегаем
от вчерашен елей
и днешни хули.

ЗА НЕГО, ЖИВОТА

Часовникът е спрял.

Дванадесет без пет.

Вън агрегат с хобот канала смуче.

Старица рови в кофите за смет,

а чака своя ред бездомно куче.

Защо си спомних сред пейзажа нищ

за теб, огнярю,

конспираторе,

поете?

Дали защото искаше да ни спасиш –

нас – бъдещите хора – от несрети,

защото за живота с главно Ж

живота си погуби,

а след теб веднага

мечтата ти превърнаха в лъжа,

а вярата – във вяроност за облаги;

или защото и сега, и днес

животът пак за гърлото държи ни

и пак не знаем точния адрес

на благоденствието, търсено с години.

Земята, по която стъпвам аз сега,

е моя, но разграбена, обезверена.

Как се срина?

По-рано обвинявахме врага.

Кой е виновен днес?

Въпрос в пустиня.

Как да извикам посред тоя крах

„Не бойте се, деца!“ – нали ще е измама,

защото се боим, боим се зарад тях

и зарад себе си.

Това е нашата бездарна драма.

Но ти не вземай тези думи за

ненавист към живота ни, поете,

не ме осъждай лесно.

В моята сълза

и твоя болка за човека

още свети.

1999

ПЕТЪР АНДАСАРОВ

ПОЕТ

На Никола Йонков Вапцаров

Неспокоен и загадъчен,

равнозначен на ветровете –

той се ражда с призванието

да заключи света в стихове.

Да съзре слънцето в капка роса,

да открие светулчени кръгове;
като пчела да сбере красота
и на хората да я върне.

Неспокоен и загадъчен –
равнозначен на ветровете,
като комета пламнала
той минава през вековете!

ВОЙМИР АСЕНОВ

ПОСВЕЩЕНИЕ

Тече вода спокойна, бистра, жива –
от преспите на Пирина тече.
Бияна пак, като преди, свенлива
платното си тъче...

Но помните ли? – Падна камък
от облачната висота.
Един огняр калил бе знаме

сред пламъците на пещта.
Един огняр!... И после – песен.
Не чувате ли? – Тя гърми.
Тя в граници не се помества.
Над океани и земи
лети Вапцаровата песен –
с познати думи,
на познат език.
И ако ти наистина си честен –
на тази песен остани войник.

И пак тече водата бистра, жива –
от преспите на Пирина тече.
Погледнем ли народа си накриво –
самото време ще ни отрече!

ПЕТКО БРАТИНОВ

ПРИБЛИЖАВАНЕ

ДО НИКОЛА ВАПЦАРОВ

*Поетите ще са улисани
във темпове и във агитки
и нашта мъка ненаписана
сама в пространството ще скита.*

Н. Й. Вапцаров

Не всички днеска сме улигани
във темпове
и във агитки.

И твойта мъка ненаписана
сама в пространството
не скита.

Тя диша в честните ни бездни.
Дими
в отминалия вик.

И сигурно не ще изчезне
до нашия
последен миг.

Поставят ни значки за слава
със образа ти
от печал.

Но кой от нас изневерява
навярно
вече си разбрал.

Ти гледаш някъде отгоре
как бърза

всяка суета.

И още безпощадно спориш

за смисъла

и за честта.

Поетите не са поети,

когато

тайно се стремят

да минат между ветровете

и с чужда кръв

да победят.

Историята вечно пази

места за свестни

синове.

А не за ловки водолази

край златните си

брегове.

И аз ще продължа отново

да браня

твоята съдба.

Съмнявай се във мойто слово,

НО НЕ ВЪВ МОЯТА

БОРБА.

ЕМИЛ РУПЕЛ

ЕЛЕГИЯ

Завинаги, завинаги открит –
пред дулото, пред цялата вселена!

Вървиш и търсиш своя нов Мадрид,
а все вървиш към мене, търсиш мене.

В земята буците се пукат, гръм
над всеки корен е надвиснал.

Трепери марањята. Няма сън.
Настръхват Охридските извори.

Тупти сгъстена тишина
в челата на кепенци и чемшири.

Внезапен трус. И ето на –
от хълма слиза тъмен смерч и свири.

Избухва и расте един окоп,
разкъсал братски корени нелепо.

Виж, езерото долу е око,
което търси старата си крепост.

И ти се вдигаш. До последен миг
вървиш, вървиш към мене чист и предан.

А Охрид,
този побелял войник,
с едно разплакано око те следва.

НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ

ВЯРА

„като ранена в сърцето пантера“

Вапцаров

Е, доживяхме... И какво?
Това ли беше, боже мили!
Омраза пъпли в наште жили
след краткото ни тържество.

Е, доживяхме го. Без кръв.
Без жертви. Но няма сме други?
Суетност. Минали заслуги.
И битки кой да бъде пръв.

С крака по голия корем
как тъпчем в бясна надпревара
трупа на старата си вяра,
а нова нямаме съвсем.

Едва ли ще я създадем.
Нали предците са създали
наивните ни идеали?
За тях без малко да умрем.

Ти, който беше сляп и глух
и се спотайваше до вчера,
одра ранената пантера
и ходиш с нейния кожух.

А аз, обезверен и слаб,
дори не мога да си върна
поне пшениченото зърно,
за да омеса своя хляб.

АНИТА КОЛАРОВА

НОЩ

... и трюмовете, пълни с лепкав

мрак...

Никола Вапцаров

Из мрака бродят сенките безплътни
със своята непорочна голота.
Мъже пияни и жени безпътни
все тъй вървят към края на нощта.

На устните им вместо близко име
пробягва много често нервен тик.

И преспите на ледените зими
затрупват нечий откънтяващ вик.

Земята е разнищена и пуста
сред рой нефокусирани лица.
И едрите звезди над Фамагуста
проблясват като дребни стъкълца...

И любовта ми, обругана, смешна,
напуснала килийното каре,
сама присъства на смъртта си грешна,
на третия си гибелен разстрел.

А все тъй бродят сенките безплътни
и сипе сняг, и свири вятър лош.
Мъже пияни и жени безпътни
вървят към края на безкрайна нощ!...

ТРАЯН ПЪРВАНОВ

ЕКЗЕКУЦИЯ

В памет на Никола Вапцаров

Посред ехото на толкова
гърмящи фрази
ти си мъртъв, но духът ти
кой ли ще спаси,
щом над злата пустош

на духовната омраза
пак безпомощно развяваш
рехави коси?

И захласнати от собствени
легенди, често
ближните ти препоръчваха
гигантски ръст
и живота ти превърнаха
на жалко ресто,
хвърлено в кесията
на някой келнер тлъст.

Тъй било ти писано-орисано –
овеки
да се луташ в мрака
на залостени врати.
Щом е много слънчево
в душата на Човека –
в сянката му винаги
нищожество слухти.

С кървавите струпеи,
натегнали в перчема,
няма ли за твойто
мъченичество Предел,
та на съмване по стръмното
обратно време

без амнистия вървиш
към третия разстрел?

Ей го – идва екзекуторчето
къдрокосо –
винаги благонадеждно,
спретнато на вид.

И писалката си като люта
брадва носи,
че душицата му е прекарала
рахит...

Но край тебе няма никога
да стане пусто
като в климатичен хлад
на мъртъв мавзолей,
щом захапал белега на злото
с крива устна,
в твоята душа от упор цели се
пигмей.

АНДРЕЙ АНДРЕЕВ

АЗ, БЪЛГАРИНЪТ

*Имам си родина и над нея
денем грее синьото небе.*

Никола Вапцаров

Макар сърцето ми да пази
и спомени за чест и слава
и през горчилка и омрази

да брани своята държава,
макар понесен от потопа
на европейската идея,
аз, гражданинът на Европа,
в неевропейски век живея.

На дявола ли ветровете
в земите ни най-често духат
и в нощите на вековете
посяха злоба и разруха,
та в бденията на живота
и в кръговрата му неспирен
в неевропейски дом работя,
в неевропейски гроб умирам.

Какво сърцето ми да помни
и как душата ми да гледа,
че друг в земите ни изконни
празнува своята победа,
друг някой – с ярост неприкрита
обрал и малкото ни лаври –
да прави помен с чужда пита
и с чужди скърби да се гаври.

Когато дойде други вятър,
мен вече няма да ме има,
ще бъда равен със земята,
в която вечно ще е зима,
но с мъките от днес и вчера,
след загуби и след успехи
България дано намери
и гроб за всички, и утеха.

И пред лицето на безкрая,
пред спомени неизтребими
тя нека да ни разпознае
по глас, по съвест и по име,
тя нека всекиму отсъди
къс от борбата и покоя.
За да остане. Да пребъде.
За да мълвим – Родино моя.

ПЕТЪР ВЕЛЧЕВ

РАЗМИСЪЛ ЗА ВАПЦАРОВ

*„Но в бурята ще бъдем пак със
тебе,*

народе мой...“

Той искаше толкова малко.
Искаше само да гледа звездите.
Да слуша как пеят моторите.

Да знае, че някой в света е щастлив.

А нима туй е малко?

Той искаше толкова малко.

Искаше само да бъде потребен.

И предан да бъде на людете,
които се трудят за черния хляб.

А нима туй е малко?

Той искаше толкова малко.

Искаше само да диша, да чувства
как дързост намира в гърдите му.

И как го обхваща нестихващ копнеж.

А нима туй е малко?

Той искаше толкова малко.

Искаше само два стиха да каже
и с тях да надзърне в грядущето.

И да не потръпне дори от смъртта...

И успя. И нима туй е малко?

МИНЧО МИНЧЕВ

БАЛАДИЧНО ПЪТУВАНЕ

В памет на Никола Й. Вапцаров

Светлее пещ,

И стръмен дим кръжи

над бавен влак.

А в дланите солени

огнярската лопата не тежи.

Пътувам аз.

И ти пътуваш с мене.

Говоря ти за стихове разпалено,

а ти ме учиш огън как се пали.

И пак гори небето над Испания

в зениците на Фернандес.

И залези,

и изгреви с лопата жар засяват

в сърцата ни –

браздата на тревогата.

А времето,

задъхано и строго

посоките в очите ни сверява.

Ще помним ли?

Мусонни дъждове

кръвта на Виетнам отмиват.

Ний пишем тук свободни стихове,

а някъде класически убиват.

Какво е нужно –

стих или приклад?

Разкръстени разпятията светят.

Разкръстени разпятията светят.

И Господ се прицелва от небето

във черепа на този болен свят.

Внезапно с теб ще спрем в един тунел.

Ще светят пещи.

И влакове ще свирят.

И ти ще ми припомняш, че умират

поетите

до сабя, до шенал,

че най е тежък собствения кръст,

но те, хамалите на свободата,

го носят както птица за крилата

и както птици лягат в мрака гъст.

А баладични влакове

отвъд

безсънните посоки на небето

ще тръгват,

непризнали смърт и съд.

И жар в пещ на бурята

ще свети.

МАЯ ВАПЦАРОВА

ПОРТРЕТ

Висок ръст.

Слаб и кестеняв.

Очите тъмни.

Може би усмихнат.

Замислен.

Малко вироглав.

Не е напразно – с обувките си нови чаканата нежност
през улици от кал към нас да идва.

Не е напразно – с пети подбити все по тези камънаци,
шом с второ зъбче само е синът ни.

Не е напразно – шом болката, уплашеният кон, ни влечи
и целите сме в дрипи и сияем.

Не е напразно – приятели до гроб с кокичето да бъдем,
шом радостта си няма да откраднем.

Не е напразно – шом се разплува мерзостта и чака гъдел,
от който несъмнено тя ще падне.

Не е напразно – с обувките си нови чаканата нежност
през улици от кал при нас да дойде.

Не е напразно – шом одерем на дните мечешката кожа
и да направим слънце и земя от обич.

ЙОСИФ ЙОСИФОВ

ВАПЦАРОВА ВЪЗРАСТ

Сега, в деня когато си роден
и буцата на мъката е спряла
ей тука точно, че не мога дъх да си поема,
за тебе мисля си, поете...

Прости ми за това,
но скоро възрастта ти ще достигна...

Така че имам право
да се замисля за смъртта, за словото
и твоето Възкресение...

И ето, казвам си:
... Защо напусна фабриката в Кочериново
и незапалената пещ със плочата,
върху която пише,
че ти си я подклаждал?
... Защо, дошъл във София,
по-предпазлив не беше?
... Защо, когато стана мръсното предателство,
пое вината върху себе си?...

... Защо издаде само
„Моторните“ си песни,
когато със една молба до царя,
днес можеше да бъдеш автор
и пак да бъдеш там, по върховете?...

Защо, защо...

Един въпрос – и тайна...

А ти успя! За щастие успя!
О, миг на Възкресение, тъй рядък!
И осъзнал, че си извършил чудото,
с което всяка майка благославя
детето си, родено от любов –
на своята Христова възраст,

която отсега нататък
Вапцарова ще я наричам,
ти мъдро и спокойно
с живота си се разделил...

О, миг на Възкресение!
Яви се ти повторно!

Яви се ти и събуди поета,
да дойде той
и със юмука си отруден
с един замах да разруши въпроса,
на който беше дал
достоеен отговор,
там, под върха на своята възраст
и подпечатал с кръв
от раните си само!

ИВАН ЕСЕНСКИ

ЧЕРТЕЖ НА ПОЛЕТ

1.

Отново задъвкаха
моите бедни крила.

Било нелогично, пресилено,

криво и ляво;
било вече време
съмнителните светила
да слязат в мазето
при своята минала слава.
В мазето стърчат планини
историческа смет:
епохи на бронзови вождове –
прашни и неми;
подробни чертежи
на реките от мляко и мед
и томове бъдеще –
в минало свършено време.
Какво ли не още.
А още какво ли пък не
отгоре крещи и се бори
(на път за мазето);
раздава присъди
и безсрамно дере колене,
но пази от всякакъв намек за полет
небето.

2.

Ноември.
Клечи под главите море от вода
и тягостно ръси.
Не казвам така за красивост,
просто някакво смътно

крилата.

Но е страшно, когато

да летиш си опитвал и ти,

а сега – неуспял –

по летежа замахваш с цитати...

В ноември красиво, студено и дълго

валя.

Впрочем, думата беше за друго,

за зрънцето вяра...

Нелогично е, знам,

едно цяло небе от крила.

Позволявам си тази надежда,

другарю Вапцаров!

ИВАН ГРАНИТСКИ

* * *

Релсата на Гарнизонното стрелбище е покрита с белези

Ръждясала е от кръвта на българи

разстреляни от българи

Душите на редници и генерали поети и мечтатели

са чули как прощалното свистене

на патриотичните куршуми
В името на Негово Величество... В името на ЗЗД
Чие е това име заради което се отнема
жизнотът на Човека
Какво ще ни дадеш Историйо
от пожълтелите си страници –
пита една птица а те Ј превързват очите и стрелят
Злодеите не знаят че Словото не се убива То не умира
Кръжат над Гарнизонното стрелбище душите на поета
а палачите се гърчат във земята като червеи

ДИМИТЪР МИЛОВ

НА ВАПЦАРОВ

И все по-силно чувам ехото
на изстрелите
във тунела,
където са потърсили утеха
куршумите освирепели.

От тъмната му територия
врагът
жестоко се прицели...
Това ни даваш ти, Историйо,
от страниците пожълтели.

А имаш най-сърдечни зони –
куплет,
написан на стената.
Това стрелбище гарнизонно
е извор днес на светлината.

И в него ехото ме връща.
Врагът стрелбата не приключва...
Но няма своето да свърши,
защото с песен е улучен.

РОСИЦА ЗИНОВИЕВА

ДИПТИХ ЗА ВАПЦАРОВ

Какъв ти тук ужас!

Той пеел човека. –

Това е прекрасно, нали?

Н. Вапцаров

Когато Пролетта все прелетява

над твоята копнееща глава,
когато звездните ята се давят
край трюма във горчивата вода,
когато и детето ти умира
във влажната квартира във града,
мизерия край теб гнездо си свива
и става ти приятелка Смъртта.
Когато и машината заеква
и всичко във живота ти кърви,
тогава... той пеел човекът –
това е прекрасно, нали!

...затуй със поглед, впит напред,
ти пиша толкоз малка песен.
Полу-огняр, полу-работник,
но Адмиралът във флотилията
на Доброто,
полу-подривник
и полу-самопроклет,
без време за голяма песен,
ти гледаш пак със поглед, впит напред,
неподозиращ, че и там ще си охулен.
Върти се колелото на Живота
и пада лист обрулен –
убиват следващия ни Поет!

ПЛАМЕН КИРОВ

НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Отдавна съм встрани от всичко –
канавката е моят дом.
Главата ми – кафез за птички –
е всъщност клетка, не гнездо.

От нея няма да излитне
на мисли ятото кръжащо.
Епохата е първобитна
и влечуги са летящите.

Сърцето ми е в дупка камък –
тъй безполезно като нея.
Един щурец – да бъдем двама –
бих искал там да заживее.

Една прашинка топлокръвна –
надежда за една пара,
и бих я защитавал стръвно
със каменните си ребра.

Но само червеи студени
пълзят еднопосочен път
и те са истинските вени
на моята сегашна плът.

ИВАН ЖЕЛЕВ

„...Затуй така жестоко

предсмъртен ужас

жилиш в

може би...“

ЗМИЯТА
Вапцаров

Н.

До късно не заспах –

долавях да кръжат
рой сънища, привлечени от мен,
но и уплашени
от нещо в мойта гръд.
Заспал съм призори преуморен.
Бе светлината още неотключена –
в просъница –
покрайнините на съня,
видях душата си... Разкъсвана

от кучета

и стари, сиви гарвани

върху снегът...

И се събудих. Вън валеше в здрача
така обикнатия от децата

първи сняг –

и не посмях да прокълна –
и нито да заплача
за теб живот... Живот – все пак...

все пак

почакай още малко, луминал,
скрит някъде в учтивата аптека –
Човек да сложи сам с ръката си

финал

на болката е толкова спасително,
и леко,
че сигурно е някакъв капан, душа,
безпомощна сега като изровен кърт.

Щастливите боят се от смъртта –
нещастните – от туй, че няма смърт.
Души събудени от свойта мъка –
те по-добре познават вечността.

Коя мечта до днес не ги излъга,
че да повярват на последната –
покоя на смъртта.

Но ти побързай, лудост, ти побързай,
защото аз не мога, аз не мога
да нося сам жестоката си съвест –
огромната, разяждаща тревога.

Вземи товара
непоилен на сърцето ми
на костеливото си
нечовешки силно рамо –
и бързай – как спокойно е

лицето ти!

Понякога очите ти ме плашат
само...

Студено е – спокойно разрушават
духа ми тия неподвижни часове.
А въвн кога успели да направят
децата вече снежния човек –
очите ми загледаха отчаяно
несвършеното създание – там – ниското –
оставено от своите създатели
за малко, може би... И си помислих –
разрязващия, диамантен студ
за мен е смърт – за него е живот
и щастие... И вопъл глух и луд
ме сгърчи върху дъсчения под.
И аз заплаках – мощна светлина
до дъно паметта ми освети...
И се видях на дъното в една
далечна нощ... И ти – до мен бе ти...
(по мен пълзеше ти).

И как се смеех аз по-млад
от месец май –

и ти в оная нощ по-млада си била –
по-слабо е личал погубения рай
на твоето сърце – в очите ти, змия.

Как пееше с глава

на малката ми длан

на някакъв по-древен от звезда език.

Но чувствах аз, разбирах аз думата

– „избран“

и думата – „велик“ –

най-злия наркотик.

Но аз – къде съм аз – къде потънах аз

след твоята целувка? Какъв е

тоя писък?

И тия пламъци, които веят мраз,

и тия в пламъка лица какви са?

Но свърши се, змия!

Коварната отрова

изтече през очите ми.

Как дълго бил съм с нея...

И в утрото прочисти се кръвта ми,

и отново

сърцето ми – детето в мен – поиска

да живея!

Но дълга бе нощта –

изсмука всяка нощ

от тяло и душа –

и слаб излизам вън.

Била до мен змията тази нощ –

от нея се е плашел моя сън.

СВЕТЪТ ЗА ВАЩАРОВ

ДРАГОМИР ШОПОВ

ЗАВИНАГИ СЪС СВОЯ НАРОД

Никола Вапцаров завеща на поколенията

човешката си и революционна вяра

През 1963 година майката на Вапцаров баба Елена казва: „Много от хората в Банско говорят, че много добре познават Никола. А това не е верно. Аз не го знам, та те ли... Когато издаде книгата си, аз пък не го разбрах. Той месеци е чакал добра дума от мене, а аз не му писах. Като си дойде и ме подкачи, само това му казах:

– Убава е книгата, но искам да напишеш и по-убава... Той си отиде неразбран и от мене, и от чуждите. Все го гледам насън, като че ми казва: „Неразбран си отидох от вас...“

Права ли е майката? И да, и не. Права, защото тези, които управляваха тогава България, не разбраха върху какъв човек посягат, върху какъв необикновен талант, върху какъв гражданин и патриот. Права, защото малцина от тогавашните писатели са успели да оценят дарбата му, някои са се отнасяли дори високомерно към работника – поет, а други са се бояли, че той може да ги засенчи. Права, защото и днес, след толкова години, в нашето объркано и мизерно време пак някои литературни паразити се опитват да омаловажават великото дело на поета със световна слава. И неправа е баба Елена, защото за огромното мнозинство от народа ни, от честния и признателен български народ, от истински народната интелигенция, от всички, които милеят за българщината и свято пазят нашите национални ценности, делото на поета, неговият жизнен и творчески подвиг с пълно право са станали едно от най-сериозните основания за нашата българска гордост. И още – защото Вапцаров е широко известен по света, раз-

бран и обичан като голям поет и като патриот, като пламенен антифашист, като убеден борец за правда и

социална справедливост. Нека припомня, че през 1979 година в България беше учредена Международната награда за литература „Н. Вапцаров“, сред чиито носители са такива крупни творци като Ярослав Ивашкевич от Полша, Уйлям Мередит от САЩ, Ален Боске от Франция, Никифорос Вретакис от Гърция, Иняцо Бутита от Италия и още неколцина световни автори. Вижте какво казват някои от лауреатите на тази награда: Ярослав Ивашкевич – „Като поет той има за мене огромно значение. Наградата с неговото име е голяма чест“. Уйлям Мередит признава – „Това е една голяма и скъпа награда въобще за американската поезия“. А известният норвежки поет Мартин Наг писа в едно свое стихотворение:

Какво е мирът?

.....

Той е Вапцаров

и Пабло Неруда,

тяхното откровение

на единството

между стиховете

и подвига,

толкова различни

в живота и смъртта...

И пак стигаме до един тъжен, недостоен факт: нерядко да принизяваме и отричаме своето, което намира заслужено признание от най-видни дейци на културата в цивилизования свят. Нали си спомняте как някои доморасли литератори с мръсни души и ръце се опитваха да ровят мъченическите кости на поета, за да създадат невярна представа за неговия физически и нравствен портрет, за да обсипят със зловоние и отровни лиги неговата чиста и изстрадана поезия, да го охулят заради нелегалната му партийна дейност... Заради това, едва ли не, че е българин и

че интересите на Отечеството за него са били над всичко друго. „Какво искаше това общество от мене? – питаше

Вапцаров. – Благоприличие ли или както го нарича – обществен морал? Тези ли, които дори са изгубили понятието „морал“?

Цялото литературно дело на Вапцаров, неговият жизнен път, неговата борба и смърт, са дълбоко морални, защото бяха черпили сила и мъдрост от живота и теглилата, от борбите и надеждите на народните маси, защото бяха обречени да служат на тези маси, защото нито за миг не измениха на техните интереси.

*Но ето –
преминах през дим,
през масло
и машини,
преминах през
гнет и тегло -
вред, където се борят
за хлеб...*

изповядва работникът-поет.

Неговите стихове са рожба на едно драматично време – 30-те и началото на 40-те години на миналия век, които бележат истински подем в революционизирането на ограбвания и подтискан народ, в обединяването на демократичните сили за решителна борба срещу фашистката тирания и капиталистическото робство. Всичко това не можеше да не намери достойно място в творчеството на честните български творци, особено на по-младите от тях, които идеха с буйния порив на новото, антиретроградното, които, включени в тежката борба на живот и смърт, предусещаха близката победа:

*За мен е ясно, както че ще съмне –
с главите си ще счупим ледовете.
И слънцето на*

хоризонта

тъмен,

да, нашто

ярко

слънце

ще просветне –

писа тогава Вапцаров.

В творчеството на поета най-пълно, най-мотивирано художествено се показва необходимостта от преустройство на съществуващия обществен – социален строй. Затова на преден план излезе пленителният образ на обикновения човек, на работника, който все по-често търси отговор на трудния въпрос за смисъла на живота. Човекът при Вапцаров е борец и обновител, който възприема с особена надежда новите технически открития. Оттук и романтичната окраска, която прави Вапцаровия герой син на новото време. И всичко това е сгрято от изключителната любов към страдащите, онеправданите, експлоатираните, която любов при Вапцаров има неограничени размери. Поетът не само разбира, но и дълбоко съчувства на хорската мъка:

Аз страдам за вас

и за себе си страдам,

защото животът

ни бие сурово

в лицата,

а ние примигваме, братя...

Съвсем естествено за работника-поет има нещо, което той изключително много цени и уважава – труда. Неговият герой намира своето истинско утвърждаване, намира истинската си реализация в труда. При Вапцаров този труд е основен смисъл на живота, той самият е живот, действие, сила. „Прекарахме мрежи /и в тях укротена тече/ да, нашата кръв...“ – пише поетът. И пак:

„Със нокти дълбахме скалите. /В гранита/ тунели пробихме. /Опасахме с релси земята...“/ И още: „Моторът, който пее горе, /е труд на моите ръце...“/

Поетът – създател на един нов свят в своето творчество – много добре знае каква е силата му, когато то е подчинено на една велика идея. Затова той превръща своите песни в зов, в оръжие, и това ставаше спонтанно, защото идеше от самата му същност, от несъкрушимата му вяра, бронираната здраво в гърдите вяра в едно по-добро бъдеще, което го правеше оптимист и победител:

Но аз пресметнах всеки ход,

последния кураж събрах

и ти ще бъдеш победен,

разкапан, озлобен живот.

Отгук, от малка България, поетът – интернационалист протегна братска десница и към бореща се Испания, към испанския пролетариат. Това беше един сериозен акт на солидарност, на велика общност в името на едно освободително дело, когато терорът у нас беше изключително жесток, когато народът на България живееше, по думите на Вапцаров, „както в дълбоката бронзова ера“. Затова след време, в съда, спокойно и твърдо той ще каже в лицето на палачите: „Аз действувах с пълното съзнание, че служа на своя народ. Борих се против българските и германските фашисти, за свободата на Родината. За делата си не се разкайвам и милост от никого не моля!“

Вапцаров е арестуван на 4 март 1942 година.

Пиринските мури посрещат прави бурята.

Морският бряг не трепва пред връхлитащите вълни.

Поетът е разстрелян в стрелбището на Школата за запасни офицери на 23 юни 1942 година. Той е на 33 години.

Ботев бе минал в безсмъртието само на 28. Яворов – на 36. Дебелянов – на 29. Христо Смирненски – на 25. Гео

Милев – на 30. Христо Ясенев – на 36. Сергей Румянцев – на 29...

Трагична е, Родино, съдбата на най-талантливите ти чедра! Вапцаров е сред тях.

Той беше писал някога:

Ще бъда стар, ще бъда много стар,
ако остана след погромите, разбира се...

Не можеше да остане, защото целият беше вик и зов за борба и победа, защото беше тревожна антена на своето тревожно време, дух и материя, сила и воля, обич и вяра. Всичко!

Днес щеше да е на 100 години.

Днес е на 100 години.

Ето какво е казал: „Аз, мамо, предпочитам да гладувам, но ще пиша само това, което харесва народът“.

Какъв урок за писателите на България!

На друго място четем: „Има дни в живота на човека, когато той нито се радва, нито тъжи. Налегнала го е една особена пустота...“

Не е ли това валидно за всички нас в днешното ни тъжно време?

Признава: „Правилното отношение към действителността, към силите, които движат нашето време, безспорно трябва да лежи в основата на днешното изкуство“.

А не неистината, не изопачената представа за времето, не нагаждаческите словоблудства.

Продължава: „После всеки ден моите илюзии умираха една след друга...“

Не е ли и днес така?

И накрая: „Няма никога да угоднича на хората, само да им се харесам. Никога. Пък ако ще това да коства цялото ми щастие“.

А колко сега продават съвест и чест за лична изгода!

Днес Вапцаров е на 100 години!

ПИЕР ГАМАРА – ФРАНЦИЯ

РАЗГОВОР С ВАПЦАРОВ ПОД ПИРИН

1.

*Той бе толкова добър,
те защо ми го убиха?
И след неговата смърт
боят им нима ще стихне?*

Как ми се струва, че тази светлина
на мойта светлина прилича
и аз вървя
по пътеки от варовик и свила
из моите Пиренеи,
и ми се струва, че реката Глазне
е от вълна и от мед
като нежните ръце на мама.

И сякаш виждам банскалии, които
препускат силните коне
през девствените борове,
през сребърната нежност на зората,
през бронза на иконите,
и сякаш виждам банскалии стари,
окъпани от сняг и дъх тютюнев,
трева ухаеща, маслина, тишина,
смокиня, роза, мляко,
да се смалвяват бавно
по пътищата древни на Европа...

И сякаш чувам, далече в моите Пиренеи,
мультата червеникави, които никнат
от облаците сякаш
с търговци на кадис и на седеф,
на стомни и коприна,
запътени през слънчевите пръски,
през буките, същински катедрали,
към Люшон и към Тулуза,
и към женските ръце...

О, мисъл, мое призрачно момиче!
Аз виждам как слизат от Пирина
овчарите с ръцете сръчни,
конете, скъсали въжетата,
мъжете – светли или мрачни,
от вятър обгорени, преминали през кръв,
жената, крачеща с тях редом,
сред шум и сред желязо загрубяла,
с минало и бъдеще откърмена...

2.

*Майко, само теб една
мойта скръб да кажа мога.
Знаеш как е през война,
колко са сълзите много.*

Моята Гарона грабва
с очите перуникови
полите на платаните
сред есенни въздишки.

Хей долу, виж, приятелю,
как мама си живее в къщата
сред сняг, тютюн,
смокини ласкави.
През лятото, заплакало от зной,
там имам извор мой,
ручей освежаващ.
Живее мама в своята къща
сред жито, царевица,
с гълъбите и лозите
на старата земя, в която спят
прастари мъдрости на вековете.

3.

*Тя – пролетта –
дойде прекрасна:
със слънце,
с топъл лъх
и рози.
Далечен теменужен дъх
се носеше в небето ясно.*

В Банско преживях април отново.
Жена пееше на брега на Глазне,
сякаш дошла от брега на мойта Ло.
Тя движеше устните си златни,
устни пролетни като шумящата вода,
изправяше очакваща глава
да долови галоп на бял конник.

И той се появи сред селото
със своята пушка, с буйното сърце,
приветствайки чешмата бистроструйна,
прегръщайки жената трепетна
с гърди – два гълъба гугукащи.

4.

*Ний бяхме селяни, които
миришеха на лук и вкиснало,
и под мустаците увиснали
живота псувахме сърдито.*

Аз исках да напиша песен
за децата на моята родина
с гугукането на гълъби,
с дъгата, отразена в извора,
със самолета, полетял нагоре
към звездите, понесъл се над палмите.

Аз исках да напиша песен
за майките на моята родина
с оплодяващия дъжд,
с кръвта, със сока жизнен,
със сърцето, с дървесината,
с листото, с устните,
съня на мойте синове.

Аз исках да напиша песен
за мъжете на моята родина
със стоманата на Вапцаров,
на Пушкин с кристала,
със слънцето и със морето,
с бог и със надеждата,
с плътта жива на ръката.

5.

*Аз искам да напиша
днес
поема,
в която да диша
на новото време
стихът.*

Лежаха убити ученици в обща яма
и хълцанията на майка непозната
ме разтърсваха като през буря,
като солта ужасяваща
на разбунтувания океан.

Лежаха разстреляните ученици
сред поле с къпини, с макове
край моя роден град.

Аз ги видях.

Видях и сянка на жена върху пръстта
изгърбушена.

О, тишина!

Аз идвам да прекося Банско
с дъх на кафе и скара.
Едно огнено око следи моя вървеж.
Някой чака.
Вапцаров е още юноша.
Едно момче, което спи
сред аромата на нощта.
И сякаш чувам хайдушките въздишки
и Пирин пред мен потръпва.
Свободата се приближава
през вечните скали,
затрупани от преспи снежни.
Безсмъртни снегове
над детски вик.
Пирин е вечен, а не робството.
Слънцето е вечно, а не робството.
Борове са вечни, а не робството.
Снеговете са вечни, а не робството.
Твойте устни са вечни, а не робството.
Твойте коси са вечни, а не робството.
Моята болка е вечна, а не робството.
Нашта кръв е вечна, а не робството.
Моята песен е вечна, а не робството.
Нашта любов е вечна, а не робството.

О, Вапцаров, аз те виждам в Банско,
едно момче, една птица или
житен клас и в ученическия смях
долавям твоя глас.
Аз виждам как твоите стъпки водят към звездите
и към река Глазне.

Аз виждам как твоите думи скачат
като пъстърви
в лазура на спомените.

Нощта е черна като косите на Пушкин.
Денят е топъл като погледа на Горки.
Пълен е вятърът с Ботевите песни,
а слънцето е с цвят на хляб,
омесен от Иван Вазов за наште устни.

б.

*...Надалече
се стрелкат птици по небето.
Но той не ще ги види вече.*

Ти ще видиш птиците,
както аз гледам Пирин
и блясъка на лятото, и орлите.

Ти ще видиш птиците,
както аз гледам Банско
с калдъръма жив,
отпечатах твоите стъпки.

Ти ще видиш птиците,
както аз гледам вълните
на пещата Глазне,
къпеца завинаги лицето ти.

Ти ще видиш птиците,
както аз виждам твоите думи,
родили бурите.

Ти ще видиш птиците,
както аз виждам твойта лира.

Ти ще видиш птиците,
както аз пия твоето вино,

ти ще видиш птиците,
както аз виждам бъдещето
с чудесата, отглеждани
от ръцете на наште синове.

7.

Ще строим завод на живота!

Тази кръв е чиста.

Тази кръв

не може да умре.

Възпявам розата от лятото,
възпявам южното момиче,
приличащо на девойките от Банско,
изтръпнали пред вечерните срещи.

Тази кръв е чиста. Тази кръв
храни нашто слънце.

Възпявам гордостта,
която пазят в мойте планини,
подобно гордостта,
която пази величавия Пирин.

Тази кръв е чиста. Тази кръв
не ще изчезне.

Тази кръв не може да попие
ни в черната земя, ни в пясъка.

Аз виждам в лятното небе
звездата вечна
на твоя път и светлина.

Аз крача с теб, Вапцаров, в Банско,
както бих вървял под клепките на мама,
както бих вървял из тайната Броселианоова гора,
както бих вървял върху жаравата на огнището
между селяните, между селянките.

Както бих вървял, от чист глас воден,
по синия път на небето.

Аз крача с теб, Вапцаров, из твойто родно Банско,
в градините на Банско, по калдъръмите на Банско,
под звездите на Банско,

както
бих крачил с моите деца,
както бих вървял пред очите на моите деца,
в световите крехки на моите деца,
населени с лебеди и астронавти,
издигнати от гранит и от кристал...

Аз вървях с теб, Вапцаров, в Банско,
върху гърдите на Банско, в сърцето на Банско,
както бих вървял по пътеките на Пиренеите,
пътеките, попили дъх на паднало листо
и авантюри,
на сирене и мляко, на чемшир и лавър,

на восък и тамян, на стадото овце,
на мечка и лисица,
на вино и на хляб,
на сидр и кукуруз,
на лед и огън.
Аз крача с теб, Вапцаров,
в мълчанието на Банско, в песните на Банско,
както в тишината – докоснала жасмин, зора,
омаята на цъфнали цветя, камъни, коси черни,
косо руси,
косо бели – от мойте царства...
Както в музиката – за чучулига или водопад,
на къса буря или на китара,
на чешми скрити, от песните на птици, от молитва –
на мойте сезони.
Аз крача
с теб,
Вапцаров,
в Банско.
Цветя на Пирин
ухаят от водата припкаща и златната смола,
от брезовата нега и липовия цвят.
Ръце протягам –
ето пред нас, там долу,
гълъбите,
за които всички майки мечтаят.

1979 г.

Превод Стефан Коларов

Бележка на автора

Тази поема, която започнах в Банско и завърших във Франция, недалеч от моите родни Пиренеи, е един въображаем диалог с Никола Вапцаров. Гласът на Вапцаров запълва цялата поема, това се чувства от цитатите, които взех от неговите стихотворения „Писмо“ (из цикъла „Песни за една страна“), „Спомен“, „История“, „Романтика“, „Ще строим завод“. Тази поема е едно посвещение на Вапцаров, а така също и на българския народ, както и на жените и майките, които носят в ръцете си кристала и стоманата на бъдещето.

П. Г.

ШАРЛ ДОБЖИНСКИ – ФРАНЦИЯ

ВАПЦАРОВ, ПИЛОТЪТ

Ако човек умира, преди да е дошъл часът,
поетите трябва да умират първи —
казваше Пол Елюар.

Осъдени са съучастниците на живота:
Гарсия Лорка — екзекутиран,
заточен — Робер Десносо.

Между първите Вапцаров падна
като пилот от небосклона на една поезия,
за да запази живота и всичко,
което се случва.

Видяхте ли кръвта в тунела?
Тя прекоси от край до край нощта,
от нейните следи денят изгрява.

Кръвта прелива от тунела
и в нас започва своя път.

Подобно на зърно
поезията руши прегради,
расте и извисява своя кълн.
С жилести вени, с ръце като корени,
обезглавена, поезията обитава вечното си тяло.

Изтръгнатата светлина
започва да струи отново
в погледите и всекидневните жестове.

Гората цялата се извисява
с една обща дума
да открие небето на хората.

Смъртта обърна пясъчния часовник на един човек –
неговото време осветява нашето,
смъртта сменя знака:
роза на ветровете в пустинята,
роза на пясъците, рисувана с кръв –
пространството на поезията
нахлува в нашата памет.
Поезията е първият плод
събрал в себе си всички останали.
Дума от кръв ражда дума от огън,
пожарът обхваща думите
и разбива леда между хората.

Вапцаров пилотираше поезия,
която прехвърли стената на звука,
той прелетя над нашия живот
с крилата на бъдещето.

Вапцаров мечтаеше за поезия,
в която да диша на новото време стиха.
Мечтаният стих вдъхновява живота,
незабележимо и постоянно
го преобразява.

Мечтаният стих става многоброен
като розата на ветровете в сърцето на един народ.
В розата, която България
подарява на света,
слънцето с оръдеен изстрел
възвестява до безкрайността любовта и свободата.

София, 6 декември 1979

От френски:

Илинда Маркова

ЯНИС РИЦОС – ГЪРЦИЯ

* * *

Никола,
дойдох днес в твоя дом
на „Ангел Кънчев“ 37.

Тук всичко тъй е, както ти си го
оставил –
леглото, шкафа, масата,
моряшките тетрадки,
ръкописите
и маската на Яворов
над твоята възглавница,
и на испанския борец портрета.
Испанецът все тъй е с пушката
в ръце
и вдига я нагоре –
като колона на гнева,
с която ще подпре фронтоната
на обичта, –
и вика още той
от рамката си:
„Но пасаран“.

ЮЗЕФ ЛЕНАРТ – ПОЛША

ВИХРЕН

„Борбата, както казват, е епична.“

И стълба към небето е Пирин.

А бели като сняг вървят убитите
в сияние от залп към свода син.

„Това е толкоз просто и логично.“

И песента хайдушка проехти:

Заспи, юначе, сине мой едничък,
И Яворов сънувай дълго ти.

„Народе мой!“, възнасят се на Вихрен

комитите с простреляни чела.

... А нощем Беломорието дирят
от своите гранитени легла.

Върхът се буди – снежен всеки ден,

за да разцъфне целият червен!

Превод от полски:

Войчех Галонска

КЕМАЛ ЙОЗЕР – ТУРЦИЯ

ЗА ПОЧЕСТ ПРЕД ВАПЦАРОВ

Напредваме

по равнина, в която последните си крачки
е извървял Вапцаров.

Напредваме

от страни различни надошли,
рамо до рамо,
по пътя на Вапцаров.

И на всеки от нас е известно –
по неговия път се стигна вчера
до слънчевите светове
и пак по неговия път ще стигне
слънце до безслънчеви места.

Очакват нашите уши
звука на изстрела;
куршумите да долетят
от цевите.

Очите ни са впити
в аления карамфил.

И усещаме внезапно как,
заедно със изстрела,
въздухът ни блъсва във гърдите.

И ето, в този миг,
откъснати един от друг,
се разпиляват
стихове на песен.

И всички ние, на езици разни,
припяваме в единен глас
на тази песен в тишината:
юмруците ни – свити,
сърцата ни – бушуващи.
И заедно със наште гласове,

от мястото, където е убит Вапцаров,
ята от гълъби струят към висините.

Превел от турски:

Хасан Карахюсеинов

ДМИТРО ПАВЛИЧКО – УКРАЙНА

НИКОЛА ВАПЦАРОВ

От обида и измяна гонен ли,
в мъртъв огън ли изпепелен –
аз задъхан викам го във спомена
и ми става леко и на мен.

И започвам аз да дишам истински,
и отново горди думите звънят –
както идва слънцето разискрено,
както свети росната далечина.

Викам го – за мен не е видение,
дето чезне сив и неразбран –
мълния – вапцаровско прозрение,
дух във кръв, над бури разлюлян.

И озона във сърцето будейки,
пил докрай горчивия пелин,
плюл на радостта на лилипутите,
на тъга, която миг боли,

вече зная аз, духовни парии,
слепи сте за светлите черти –
на съда честта си, на България,
пък и вашта чест той защити!

Обич, вяра от съдбата пламнала –
там, човечество, и ти бъди.

През душата му, на кал нестана,ла,
не къртици мигат, а звезди.

На езика си повтарям с право аз
думите на огнения огняр.
И за дребни чувства разковавам се,
а на огън се принасям в дар!

От украински Захари Иванов

ГАНГА ВИМАЛ – ИНДИЯ

ВАПЦАРОВ

Светът е пълен със ухания –
един поет роден в Родината на розите.

И тук разбирам,
че слънцето изгрява толкова голямо
от неговото поетично чувство.

Сега
аз имам светлина навсякъде.

България, страната на Вапцаров
разпръсква светлина, светлина разпръсква.

И нашите души се пълнят
със високия й огън.

АХМАД СУЛЕЙМАН АЛ АХМАД – СИРИЯ

ВАПЦАРОВА МАЙКА

От твойта твърда обич, майко, мойта вяра
в победата и във живота се разгаря.
Но в твоите очи, о, скръб, не чезне
Вапцаровият образ, във веригите железни,
в ръцете на палача той е пак усмихнат.
Остана вечен този образ горд, велик,
тъй както никога не ще затихне
червенопламналият вик
на неговата кръв пролята,
опръскала тогава железата...

Превод Елисавета Багряна

МАНУЕЛ ИДАЛГО – ИСПАНИЯ

СМЪРТТА НА ПОЕТА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Кой има власт да заглуши сърцето на човека,
да пресече въпроси на съмнението,
нощта от тайнството J да откъсне,
разстрела на поета да забрави?

Затворен е домът за вятъра и раната,
троши се яростта като саксия,
гнети ме болката като капан,
където гарваните ровят мърша,
и аз крещя,
разкъсва ме покруса
и не понасям празната надежда,
ни болката без сълзи.

За Вапцаров
как тегнеше небето над земята му
и виеше терзание,
не псетата,
когато осъзна, че идва краят,
разяждан от гангрениите на хайките,
обръщащ гробници от слепи червеи,
разсичащ черепи от черни напъни.
Той мразеше омразата на властните,
обсебили и плач, и беззаконие,
лишили красотата от присъствие
във жаждата за повече човечност.

Копнееше да доживее
бялата и бурна Пролет заедно със своите,
на свобода да пусне хоризонта.

Народът — народът му, осъден
отколе на мъчения и горест,
се давеше от толкова корупция,
от толкова разруха,
от толкоз изнемога за насъщния.
И спря се погледът му на житата,
на всеки клас набъбнало страдание,
за да воюва срещу гнет и низост.

В смъртта му няма място за ограбване,
за епитафии и жални песни
под плачеща върба, роса запросила
до мрамора благочестив на сълзите.
Защото обичта във вечно бдение
присъства над стената на живота.

Отекват още изстрелите диви,
картечът от олово върху тялото,
подмамващите думи,
клеветите,
побоите от удари и хули
и разпитите – ятагани в гърлото, –
които той превръщаше в разпятие
на цял народ, предаден без пощада.

Балканът вечно горд и бдящ е с тебе.
Ти тъй обичаше живота, утрото,
а те ти го изтръгнаха с куршуми –
с куршумите, които сам предвиждаше,
защото ти не скри лице със длани, защото беше
истински Човек!

Изкараха те сам пред лешоядите –
да задушат гласа ти чрез смъртта,
да осветят със сенки твоите пътища,
да хвърлят на бунището мира ти,
жигосали те „жалък фантазьор“.

О, ако болката не беше тревога по света,
ти щеше да си замълчал завинаги
със мъката, че твоят дело,
че твоят екзекуция не са послужили,
за да пораснат нови кълнове.

Но там сега вали, над кестените с есенни корони,
вали и тука, над града, линееш
под новата самотност вместо покрив

и гдето всичко е саван огромен и намордник.

Но ний, познали тук в кръвта и хляба
и угнетители, и угнетени,
смъртта ти ще изкупим с нова смяна,
ще слеем гласовете си с гласа ти,
морето, и полето,
и трудещите се ще станат сърпът,
който ще окоси позор и подлост,
защото бе сърце голямо ти и не затворническо
пушечно месо, а птица.

О, да се плаче е горчиво, човек когато няма или
не може да обича никого
или очите се забулват с мъх сред пустотата –
във всяко разочарование препуска нова безизходица
и не остава спомен, нито чудо.

Не страда никой тук за чужда болка,
по клоните изгарят горести –
врабчета с виснали крила под дъжд от ежедневие,
в мъглата на въздишка животинска
на сляпо и бездомно куче, без друго куче –
да го преведе през пътя,
но глухо за заплахите на тези, дето всичко могат
или мандало хлопат – да ги чуят,
и стискат часовете във ръцете си,
на жестовете даже стопани-самозванци,
и ти трошат душата и разсъдъка.

Ти бе поет и воин на мира, във който вярваше.
Призван бе ти за кълн, а те убиха.
И колко още по света очакват твойта участ?
Поети се убиват толкоз лесно! ...

Превод от испански:

Венцеслав Николов

ОЛЕГ ШЕСТИНСКИ – РУСИЯ

ИЗ ПОЕМАТА „МОЯТ НИКОЛА ВАПЦАРОВ“

Мил бански дом,
мил бански дом,
пред него свеждам се в поклон.

О, люлка, гнездо на поет,
от явор пирински, с резба,
гордеш ли се, че от теб
започна светлата съдба?

От тая древна глъбина
на люлката потегли той
и като морската вълна
до звездния достигна рой.

Животът ни е шепа пръст,
но с нея тежкия си кръст
той носи с неуморна страст,
надмогнал собственото аз.
От юноша сверявах там
със него трудния си път,
но пак повтарям като в храм:
далеч съм от поета скъп.

И убеден, аз днес твърдя:
на чувствата и моя ум
навек той стана съдия,
присъда, сетния куршум...

Той си припомня пролетта
и весели гори по склона.

Жена си води – висота
и топъл дъх на свежи клони.
Шишарки ронят с весел звън
катеричките игриви.
Води. Борове. Килнат пън.
Ах, мигове щастливи!
Тя в синьо цялата трепти.
– Ти днес си просто незабравка,
но мене не забравяй ти!
Шегата
тъжно прозвучава.
Ах, погледа J грей лъчист!
Очите – светнали бадеми.
И птица във оная вис...
Светът е мирен, ясен, чист
под тия върхове големи.
Ах, как обичаше я той!
За туй узнахме по-подире,
когато под дъждец немирен
пръстта надгробна шумолеше...
Ах, как обичаше я той!

Жените не съдете, щом
на гений са били любими.
Грешили са, ала защо
грехът им днес да не простиме?

Жените не съдете, щом
на гений са били любими!
Той си припомня пролетта

и ябълките в клонки бели...
Жена си, родните места
ще си припомни пред разстрела.

Бледнееше утро в тунела,
угасваше лъч в тунела,
разстреляха го в тунела.
И всеки камък тунелен
бе влажен от влагата нощна.
И, стъпкана от ботуши,
лежеше пръстта пред тунела –
без синя и нежна тревица.
И нейде далече умираха
недоцъфтели макове
и борове натъжени –
с предчувствие за беда...

А птици, безпомощни птици
кръжаха, кръжаха, кръжаха
и сипеха се пера –
недогорели свещици.

Как страшно е да очакваш
зловещите,
кратките изстрели!
В памук сякаш глъхнеха те,
не в памук,
а във сърцето...

Превод Владимир Голев

РИГОР БОРОДУЛИН – БЕЛАРУС

ГЛАС НА СЪРЦЕТО

*Но ето, да кажем,
вий вземете, колко ? –
пшеничено зърно от моята вера,
бих ревнол тогава,
бих ревнол от болка
като ранена в
сърцето пантера.*

Никола Вапцаров

Когато от поета крадат
революцията и езика,
тогава Пирин изправя гръд
и кръвта на майката вика.

Когато от поета крадат
песните и съвестта му –
тогава жита изкласили шумят
над люлката негова като знаме.

Когато крадат от поета права
в поколенията да се повтори –
той надига тогава смело глава,
но не с ветровете да спори.

Когато искат да вземат лъчи
от българската му родина –
гласът на поета сурово звучи и
потъва лъжата в блатната тиня.

Говори Вапцаров – аз имам език,
и сърце имам, и майчина вяра.
Говори Вапцаров – безсмъртен, велик.
А Пирин гласа му повтаря.

Превод Стефан Поптошев

УВЕ БЕРГЕР – ГЕРМАНИЯ

НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Обичаше народа свой и своята страна.
Но тръгнаха убийци през поле и планина.
Борба за него бе живота. И запомни той:
безсмъртен ще остане всеки, паднал в честен бой.

И мои братя гинаха, от оня страшен враг
разстреляни безжалостно. Наоколо бе мрак.
Но екнеше викът им светъл – камъка пробол.
На нашата трапеза днеска те са хляб и сол.

Поетът хората по дълъг стръмен път поведе.
Вървя народа с партизански крачки към победа.
Щом жертвите измъчени отпуснаха крила,
трагична песен люлката на Места залюля.

Превод Е. Багряна

НГУЕН САН – ВИЕТНАМ

КОГАТО ЧЕТА ВАПЦАРОВ

Вапцаров, колко топла е България,
когато в своя скут те залюлее!
Ухания изпълват твоите страници.
А път голям те чака в снеговете.

Човекът на века стои изправен
срещу вълните стръмни на моретата.
И нощем чува: всичко е мълчание,
преди да кацне птицата в небето.

Поезията ние търсим заедно,
по нейната река гребем самотно
и бързаме към гибелните падове
край бреговете вечни на Живота.

И както той от бури е разтърсван,
така и теб България люлее,
но нито миг не спира с теб да търси
мечтите си несбъднати край нея.

Мечтите си, от Дунава по-сини...
И ето – океаните разтварят
широко гръд
и светлите ти стихове
на приливи
се вливат в тях, Вапцаров.

...На лунен лъч чета сега, поете.
Навсякъде си ти – като живота,
възпяван в стиховете на човека,
понесен от ръцете на работника!

Превод Е. Багряна

КАРЛОС АЛБЕРТО ЛОПЕС – НИКАРАГУА

ПЕСЕН ЗА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Писмата имат утвърждаващата мощ на истината,
когато старите ръждясали метали
възвръщат своя блясък,
когато помирени и крилати въртят се из всемира
и с кадифени дрехи бранят
архангелите на двадесети век.
Ръмжат моторите, нощта преследващи със вяра.
С теб се запознах по времето, когато борбата стана камък.
И трябва камъка да уважавате.
Писмото ти, приятелю, до Фернандесови не е одежда
от сянка,
защото твоите мотори пеят.
Утре могат да рекат, че всичко е пепел,
но утре пак ще чуват как пее бомбата на твоето
сърце.
Тялото ти от метал и песента ти ще са живи!
Живее песента ти, както светлината ни насъщна,
и никакъв куршум не ще проние твоето сърце!
Ти си нож и нож не може да те нарани,
защото светлината на твоите очи приживе
победи смъртта.
Картечниците все тъй дават обилни куршумени
родитби,
по други кръгозори, гдето бойни длани изровиха
праха
и пушки в нивите засяха.
Ти, капитан на кораби и платноходи,
събираш котва сред горчиви и разбунени морета
и писма с надежда и любов разнасяш по всичките
пристанища в света.

С размътения глас на моята ранена гръд,
с моето сърце, прободено от копията вражи,
със сянката на плаващи в морето знаци,
с моята душа, превърната в прозрачна сянка,
с брадва аз ще разсека въжата и знамето ще вдигна,
боядисано с кръвта на падналите като тебе.

И ще бъдем рози от метал,
орхидеи от стомана,
цветя от броня,
цъфнали в окопа на живота.

С песента си ти нахлу в гръдта на живите.

Ти и аз сме растителност и кръв.

Ти и аз сме камък, прилив, плод узрял във пролетта.

Пред нас болката бе разрушена

и няма сълзи, няма траур,

няма отрицания, защото всички шумове в света

образуваха една велика тишина.

И всички хора нарисуваха една картина

с цветовете на неживата природа.

АЗИС НЕСИН – ТУРЦИЯ

Големите поети като Вапцаров са поети не само на своята страна. Те принадлежат на целия свят. Ние го приемаме именно като такъв, затова сме щастливи, че видяхме родната му къща, неговия паметник.

Както в целия свят, Вапцаров е обичан и в Турция. Негови стихотворения са преведени в нашата страна, турският народ го познава.

АЛДО ДЕ ЯКО – ИТАЛИЯ

Един щастлив поет и човек; чрез стиховете си той отрича смъртта; но един революционен поет е двойно по-облагодетелстван, защото новите поколения ще се учат от неговите думи, постъпки, живот.

Но каква е цената на това щастие!

Колко кратък, интензивен, вълнуващ е животът му!

Да, наистина – както писа Вапцаров, преди да умре далече от въздуха и слънцето – „Това е толкоз просто и логично“, но е мъчително и тази болка се ражда отново всеки ден чрез новите поколения.

Но и мъката е сила, обновяваща се чрез този момент, сила, способна да продължи заветите, делото, волята на разстреляния поет. И е отрицание на неговия песимизъм.

Не, въпреки всички превратности на живота! Не!

... „Поетите ще са улигани във темпове и във агитки“...

Не, новите поколения ще помнят винаги Вапцаров!

ГАБОР ГАРАЙ – УНГАРИЯ

Роденият на 24 ноември 1909 г. в Банско Вапцаров се числи към онези герои, които вечно живеят в нашите сърца, които и днес са сред нас, така, както нашият Атила Йозеф. И макар мнозина да смятат използването на аналогии в литературата за скучен, да не кажем поучителен метод, аз все пак ще прибягна до тях. Вярвам, че ще бъде извинен, защото тук няма да стане дума за изкуствени, а за действителни аналогии: за една тайна електроцентраля, която играеше ролята на съединително звено, от която черпеха енергия най-прогресивните духове на средноевропейските и южноевропейските народи по онова време. Защото не става дума само за това, че Атила Йозеф живя само 32, а Вапцаров 33 години, че тялото на единия бе разкъсано от препускащия влак, а другият падна от куршумите на палачите фашисти.

Вапцаров като всеки истински поет не се готви за смъртта, а за живота, макар че не се бои от героичната, съзнателна смърт. Бих искал да цитирам откъс от едно негово стихотворение, преведено от големия познавач на българската литература, нашия поет Ласло Наги. За това, какъв ще бъде на старини, Вапцаров пише: „като окъсан рибен буквар, модел хиляда осемстотин и четиридесет“.

Не стана така, вярваме, че не би могъл да стане такъв даже ако бе доживял до тези години. Но за това не си струваше да мислим, а мислим ли, сърцето ни се изпълва с болка. Куршумите на наказателния фашистки отряд отнеха живота на Вапцаров. Слабо утешение за него бе, че можа да се зарадва на първата си стихосбирка, издадена от самия него още приживе, но за нас, за тези, които останахме живи, от голямо значение е, че днес Вапцаровите стихотворения се четат в цял свят и умножават славата на българската поезия.

ЕДУАРДАС МЕЖЕЛАЙТИС – ЛИТВА

Моята родна Литва не е близо до България, тя е на другия край на Европа, на брега на Балтийско море, но и у нас почитат Никола Вапцаров. Защото името на този пламенен българин ярко сияе върху вечния гранит на революцията редом с имената на Федерико Гарсия Лорка, Муса Джалил, Юлиус Фучик, на нашия литовски поет Витаутас Монтвила. И тяхната гибел е дело на най-злите врагове на културата – фашистите.

Колко силен, колко твърд е бил този човек, говорят и животът му, и поезията му. Той е бил поет с голям, с голям талант и вероятно би могъл да остави на читателите си много повече (приживе е излязла само една негова стихосбирка!) Но колко много сили е изисквала нелегалната революционна дейност! Той се е включил в борбата особено активно, когато върху Европа връхлита разпадената от фашизма Втора световна война. Фашистският куршум прекъсва борбата на безсмъртния борец и велик патриот на българския народ Никола Вапцаров.

Остават три месеца до смъртта, а Вапцаров пише от затвора да жена си знаменитото стихотворение „Прощално“ („Понякога ще идвам във съня ти“ – казва поетът, значи вярва в безсмъртието). До смъртта остават няколко часа, но поетът не изпуска перото. Този път той пише вече своето предсмъртно „прости“ – „Но в бурята ще бъдем пак със тебе, народе мой, защото те обичахме!“ Такива са последните думи на поета, който вярва, вярва в победата на своя борец се народ. Ето такъв е бил той – този забележителен българин – Никола Вапцаров! Двата лирически бисера, блеснали в ада на затвора в последните мигове от живота му, звучат като завещание. Душата на поета живее. И ще живее вечно! Кръвта на поетите се просмуква от земята – влива се в сърцата на хората. Всъщност и ние трябва да си спом-

ним от кого трябва да се учим, да си спомним какво от онова, което не са успели да довършат поети като Вапцаров, Лорка, Монтвила, трябва да направим ние. Корените на най-смелите, най-новаторските художествени търсения на нашето звездно столетие трябва да опират здраво в твърда, реална почва. Иначе ще увиснат във въздуха. Началото на нашите търсения са положили мъчениците и светците на поезията, такива като Лорка и Вапцаров. Поезията е била и си остава подвиг.

Необикновено ме вълнува животът на забележителния български поет, неговият творчески максимализъм. На него гледам като на далечна, ярка, никога негаснеща звезда на небосклона на моята побеляла зима. И добре разбирам кубинския поет Николас Гилен, казал някога на българските си приятели: „...вашият поет е личност със световно значение, гигантско дърво, чиито корени са в земята на България, а стволът и клоните му даряват отдих и сила на борещите се за свобода във всички краища на света...“

ЕЖИТУ ГОНСАЛВИШ – ПОРТУГАЛИЯ

Вапцаров беше стръкче, което разцъфна в мечтата за една свободна България. Той не можа да види изгрева на онзи ден, когато на фашистите беше нанесен смъртоносният удар, не видя как се разпръснаха облаците, които скриваха звездите през фашистката нощ. Но неговите стихове продължават да се пишат от различни ръце, на разни езици, защото поетът, който се е пожертвувал за свободата, става безсмъртен.

Аз открих Вапцаров през 1960 г. чрез преводите на италиански език на Марио де Микели – ето още един пример за това, че поетите, подавайки си ръка, могат да обгърнат целия свят. Откриването на един голям поет, който с такава сила говори езика на истината, болката и бун-

та беше истинско озарение. Имаше цензура, която не би допуснала такъв глас да бъде чул в Португалия. Но и ние, поетите, имахме свои оръжия. Аз преведох четири стихотворения на Вапцаров и ги публикувах в едно малко, полулегално списание, чието издаване ръководех по онова време. То беше с малки размери, които позволяваха да се разпраца в пощенски плик като най-обикновено писмо. Наричаше се „Вести от блокадата“ по заглавието на едно стихотворение, което бях написал преди години. Името му отговаряше на неговото предназначение – да разнася новини, преодолявайки „блокадата“, т. е. фашизма, който ни обграждаше отвсякъде. Издаването на списанието беше свързано с много трудности и четирите стихотворения на Вапцаров се появиха в последния брой, който успяхме да издадем през месец март 1962 г.

Тези стихове се преписваха от други поети, разпространяваха се, четяха се. Гласът на Вапцаров се разнесе като вик за свобода в мрака на португалския фашизъм. Той продължаваше борбата и след физическото си унищожение. А аз само скромно му предоставих гласа си, за да може да бъде чул.

ЕРВИН ФИШЕР – ГЕРМАНИЯ

Като немски писател бих искал да кажа, че ние уважаваме Никола Вапцаров. А аз лично го обичам – заради неговия поетичен език, заради реализма му. Вапцаров е бил невероятно скромен човек. Бил е, както всички знаем, и смел борец, и много голям поет. И когато днес чета неговите стихотворения, на мен ми се иска да плача от щастие, че е имало хора, които са ги превели на моя език, така че да ги разбирам.

Вапцаров е велик син на българския народ. И ние всички сме задължени да продължим неговото дело оттам, където е било прекъснато от палачите. Това е наш дълг.

ИГОР ЗОЛОТУСКИ – РУСИЯ

Поезията на Вапцаров е поезия на несъгласието, на протеста, на конфронтацията на човека с историята. Понякога ти се струва, че той е готов да постави на карта живота си, да го отдаде без колебание само за да заяви правата си на исторически живот. Може би затова у него така настойчиво звучи темата на смъртта. И тази смърт е винаги насилствена, не доброволна, смърт от куршуми, смърт на ешафода, смърт на барикадите. Смъртта не само съпътства живота, тя като че ли е единственото условие за изменение в живота, за неговото преустрояване, преиначаване. Без този неоченим залог героят на Вапцаров не си представя бъдещето:

И нека като пеперуда малка

крилата ми

опърли най-подире.

Не ще проклинам,

няма да се вайкам,

защото все пак, знам,

ще се умира.

Но пеперудата лети към огъня несъзнателно, тя не знае какво върши; човекът постъпва така, защото не може да чака. За него това е осъзнат избор.

Само той от нас прозре

истина една в живота –

по-добре е да умреш,

вместо да живее скотски

– пише Вапцаров.

...Честно ще умра като

работник

в бой ни

за хляб и свобода.

Какво е това – предопределение, съдба, неизбежност? Или слепота на отчаянието, фанатизъм? Или може би това е онова самолюбие, което е карало някои от героите на Достоевски да си отидат от живота преждевременно, да посегнат на живота си, за да предизвикат природата и нейната всесилност над човека? Иполит в „Идиот“ и Кирилов в „Бесове“ унищожават себе си, защото не могат да отстъпват на природата да направи това първа.

Не, такова самолюбие у Вапцаров няма. Мотивите на неговите постъпки са по-прости, по-човечни. И затова – по-величествени. Той е готов да се пожертва, за да стане по-добър животът на другите. Това не е самолюбие, а алтруизъм, самоотхвърляне, самоотричане в чистия им вид.

Но животът си е живот и Вапцаровият герой го обича; обича страстно, безогледно и безрезервно. И не някакъв бъдещ живот, а този, който живее, който като че ли отрича и мрази.

Не, омраза няма, има страдание. И други ритми се улавят в стиховете на Вапцаров:

Гълъбите гукат

в близката гора.

По тревата падат

сребърни пера.

Преминавайки от тези ритми към страшните призови, към лозунгите, към деветия вал на вдъхновението, славещо „желязната воля на прогреса“, ние и в тези преходи усещаме пълнотата на битието, жаждата за съществуване и неутолимостта на тази жажда. Поезията на Вапцаров не отрича живота, а го приема. Лови всяка негова трепетна проява в докосването на гъделичкащия тялото вятър, във всяка глътка макар и разгорещен въздух:

Да кажем, сега ми окачат

въжето

и питат:

„Как, искаш ли час да живееш?“

Веднага ще кресна:

„Свалете!

Свалете!

По-скоро свалете

въжето, злодеи!“

Във Вапцаровата желязна вяра, вяра, която, както пише той, не могат да пробият никакви бронейни патрони (а ние нямаме основание да се съмняваме в монолитността на тази вяра), живее нещо, което очовечава и отклонява всякакви подозрения за сляп фанатизъм. Героят на Вапцаров не е фанатик, той е стоик. Той е човек, комуто нищо човешко не е чуждо, той не проклина участта си, но и няма намерение да я издига в ранг на епос.

Неговата драма е драма не на избора, а на избралия, определил се в отношението си към живота, поставил дълга над живота си:

Макар и шаблонно,

аз смело ще кажа,

че трябва да влеем

умът и кръвта си,

живота си даже

във вашата идея.

Животът на Вапцаров показва, че това не е декларация.

КОСТАС ВАЛЕТАС – ГЪРЦИЯ

Вапцаров е свързан с такива писатели на XIX век, каквито са Лермонтов и Пушкин, Кийтс и Байрон, защото той загина твърде млад, едва 33-годишен. За този кратък период от време обаче той успя да ни остави едно творчество наистина не толкова огромно по количество, каквото е творчеството на Пушкин например.

Вапцаров показва, пишейки своето последно стихотворение малко преди екзекуцията, че той е роден поет, един поет с поетическа самоличност, защото никой не може да се преструва пред смъртта. Но със своята саможертва Вапцаров съчетава по един изключителен начин изкуството и борбата. Той претворява в дело идеала човек да даде живота си за своите идеи. Подписвайки своите стихове със собствената си кръв, той става безсмъртен.

Какъв е смисълът и зовът на Вапцаровата поезия? Той се съдържа в това, че човек не бива да се страхува, не бива да отстъпва, трябва да се бори и вярва. Народите не трябва да се прекланят дори и тогава, когато силите на реакцията и фашизма изглеждат най-устойчиви, така както изглеждаше извънредно силен хитлеризмът в периода 1940 – 1942 година.

Вапцаров ни учи, че не трябва да се страхуваме и да униваме никога! И именно затова той се превръща в символ не само за България, за Гърция или другите балкански народи, а за народите от целия свят!

НИКОЛАС ГИЛЕН – КУБА

Животът на вашия голям поет Никола Йонков Вапцаров доказва, че така наречените „стъклени кули” не съществуват и че хората на изкуството вместо да се отдалечават от народа, трябва да живеят в тясно съприкосновение с него. Вапцаров не остана равнодушен пред борбата за освобождението на отечеството си, не се затвори в себелюбива усамотеност, пишейки стихове с единствената грижа да не бъде компрометиран, а напротив, той се опълчи срещу тиранията на нацистите (както години преди това Ботев се бе опълчил срещу тиранията на турците) и не се поколеба да поднесе живота си пред олтара на свободата. Даваше си сметка, при все това, че всичко не ще

свърши с неговия край и че ако падне под куршумите на палачите си, кръвта му ще напои браздата, където семената на новия живот ще се превърнат в гигантска гора, в която врагът на родината не ще може да проникне.

Като отрежда на Вапцаров Международната почетна награда на мира, Световният съвет на мира долови в поезията на този герой, в живота му, в щедрата му саможертва, в неговия човешки пример, цялата му омраза срещу войната, цялата му обич към братството между хората, цялата му вяра в едно чисто бъдеще, без отечества, нападани от войниците на други отечества, без мъченици, загинали в пълна младост само че да защитят правдата и да се борят срещу тиранията.

Вапцаров отрази в поемите си един свят на страдания, на сълзи, на мъки и по силата на един красив парадокс тези трагични поеми откриват пътя към един свят на мир, радост и любов.

УЙНСТОН ОРИЛЪО – ПЕРУ

Никола Вапцаров обича живота, народа и справедливостта дотолкова, че се пожертва за тях. Затова днес неговите идеи – неговите стихове – дават плодове в родината му, малката, красива България, страна на рози и поети, земя, където хората на изкуството винаги – в основните й битки – са били при своя народ. Неговата професия го сродила окончателно, от една страна, с моторите и техниката, и от друга, с морето, велика стихия на неговата жизнено важна любов. Освен това занятието му позволява да пътува, да наблюдава отблизо безкрайно жалки картини на колониално потисничество и глад (...) От друга страна, условията на експлоатация в неговото отечество го карат да се труди като локомотивен огняр, сиреч работ-

ник, подложен на мъчния живот на платените наемни работници от всяка капиталистическа страна. През 1940 г. се появява единствената му книга „Моторни песни“, която го поставя в средоточието на поет, кръвно свързан с живота на пролетариата. Защото неговото творчество никога не е бивало плод на скептично интелектуално умозрение (...) Бил е тридесет и тригодишен, когато са го убили. Неговото падане го нарежда в предния отряд на поетите и революционери антифашисти от цял свят като Лорка и Неруда, Назъм Хикмет и Арагон, Николас Гилен и Рафаел Алберти. Днес неговите стихове са преведени на повече от петдесет езика и навсякъде по света поезията му, дълбоко обнадеждана, е едно безподобно послание. За него са писали и изказвали мнения извисени поети на света като италианския Нобелов лауреат Салваторе Куазимодо, който изрече: „Този поет пробуди у нас, италианците, желанието да опознаем неговата родина, България“.

ПИЕР ГАМАРА – ФРАНЦИЯ

Аз вярвам, че името на Вапцаров остава за моето поколение като името на Лорка, на Мачадо, като имената на поетите, които паднаха в борбата против фашизма. Поетите са особени хора. Те имат оръжията на другите хора, но имат също и оръжието на гласа.

РАФАЕЛ АЛБЕРТИ – ИСПАНИЯ

Той е бил един прекрасен, нежен и толкова храбър човек. И както Гарсия Лорка и много други прекрасни хора, той стана един от многобройните жертви, които даде нашият ужасен век.

Аз съм много щастлив и изпълнен с радост сега, ко-

гато виждам колко огромна е славата на Вапцаров в родината му и в целия свят.

ЯРОСЛАВ ИВАШКЕВИЧ – ПОЛША

Нека си представим всичко, свързано със смъртта и с цялото творчество на Вапцаров! Да си помислим само за ужасните мигове в подземията, когато, изпълнявайки присъдата, са стреляли в него, и за словата, с които той се обръща към смъртта:

Разстрел, и след разстрела – червеи...

Вапцаров, ти грешиш! Не червеи – цветя ще има!
Истински цветя!

Шуман е казал за Шопен, че неговите творби са оръдия, покрити с цветя. За Вапцаров аз бих казал, че неговите стихове са цветя, които са измъкнати трудно, със сила изпод оръдията, изпод ботушите на фашистите. Той е работил и вярвал, нека и ние да работим и вярваме, че ни чака едно прекрасно, по-добро бъдеще, че ни чакат тези червени цветя, чака ни мир.

Повече щастие чака нашите внуци и правнуци, пощастливи ще бъдат те от нас, защото ние с моите връстници преживяхме толкова войни, толкова революции, видяхме толкова много кръв!

Но Вапцаров е нашето вдъхновение, той е нашата вяра!

НИКОЛА ИНДЖОВ
В СВЕТА НА ПОЕЗИЯТА
И В ПОЕЗИЯТА НА СВЕТА

Има един романтичен литературен паралел, който получи световна популярност благодарение на невероятния обществен отглас на почти всички езици на човечеството.

Това е паралелът между българина Никола Вапцаров, италианеца Салваторе Куазимодо, турчина Назъм Хикмет и гъркът Янис Рицос, връстник на нашия поет. Четиримата излъчват сходни идейнотворчески и нравствени внушения, в тяхната житейска съдба определяща е борбата за социални правдини, те са поети на класически човешки идеали - свобода, равенство, братство. Този паралел вече се е наложил в света на поезията и в поезията на света.

Да си припомним някои съкровени редове от четиримата обични поети.

САЛВАТОРЕ КУАЗИМОДО:

*Човек е сам върху сърцето на земята,
пронизан от едничък слънчев лъч...
И неусетно пада вечерта.*

ЯНИС РИЦОС:

*Исусе,
какъв ли щеше да е пътят ти
без уханните смирна и нар
по праините нозе?*

НАЗЪМ ХИКМЕТ:

*Атомите ни ще паднат един до друг
на боклука, в който са ни хвърлили,
заедно ще се гмурнем в пръстта.
И ако някой ден някое диво цвете
намери влага от това парче земя и покълне
на върха му непременно
ще разцъфтят два цвята:
единият ще бъдеш ти,
другият аз.*

НИКОЛА ВАПЦАРОВ:

*Борбата е безмилостно жестока,
Борбата, както казват, е епична.
Аз паднах. Друг ще ме смени и... толкоз.
Какво тук значи някаква си личност?
Разстрел, и след разстрела – червеи.
Това е толкоз просто и логично.
Но в бурята ще бъдем пак със тебе,
Народе мой, защото те обичахме!*

Този литературен паралел е като някакъв магически квадрат, към който могат да се присъединят още подобни на четиримата емблематични творци.

Ще посоча някои в съответствие с моите познания и моите критерии.

ПОРФИРИО БАРБА-ХАКОБ. Колумбийският пътник през Америка, поетът на американските скитници. Тръгва от родното си селце през двадесетте години на миналия век на север и стига през 1942 година в Мексико, където умира. В годината, когато е разстрелян Вапцаров. По пътя си пише стихове на хвърчащи листи, които изсле-

дователите му събират и досега. Това са класически страници от колумбийската поезия. Ето една от тях:

БЪДЕЩЕ

*Кажете, когато умра.../ Дано не е толкова скоро!/,
кажете:*

блуден бе и надменен, налиташе често на бой,

животът му бе някакъв неизменен припадък,

бе пламък на вятъра той.

По островите на Америка скиташе наскърбен и тъжен,

укрепи дъх в Хондурас / страна като боров усой!/,

*Мексико му внуши непокорство, свобода, свобода и
устрем!*

И бе пламък на вятъра той.

От висоти неизмерни възлизаше към звездите,

говора му се помни с болезнени странни мечти.

И пропадеше в своите безнадеждни бездни,

защото е нищо пламъче на вятъра да си ти!

Свят унил опозна и бъдеще преживя, от живота

дори и смъртта не можеше да го спаси.

И тъй си отиде с неразбираем скитнически вопъл,

бе пламък на вятъра той – и вятър го угаси!

СЕСАР ВАЙЕХО. Обновителят на перуанската поезия, подобно на Вапцаров и във времето на Вапцаров написа стихове за Испания под заглавие „Да ме отмине тази чаша!“. Писа:

...Имам една постеля, една душа,

и една карта на моята Испания.

И писа още:

Ще умра в Париж по дъждовитото време

в ден, за който аз имам спомени вече.

Ще умра в Париж – това ми е неизбежно –

*И навярно някой есенен четвъртък.
Четвъртък, приличен на днешния, когато
бръщолевя поезия и, скован в раменете,
като никога досега съм обърнат
към пътищата ми – само за да се видя.
Сесар Вайехо умрял... Ще му лепнат
смърт, без той да може да стори нещо;
бяха яки с тоягата те, бяха яки
и с въжето... Свидетели на всичко това са
четвъртъчните ми дни, раменете сковани,
самотата, пътищата, дъждовете...*

МИГЕЛ ЕРНАНДЕС. Поетът на испанската гражданска война... Най-милият от всички ония звезди на иберийската поезия от тридесетте години на двадесетия век – Федерико Гарсия Лорка, Дамасо Алонсо, Хорхе Гийен, Хуан Рамон Хименес, Рафаел Алберти, Висенте Алейсандре... Мигел Ернандес, по чийто път на окован във вериги арестант минах на млади години от португалската граница до Мадрид. На места този маршрут съвпаднаше с пътя на Дон Кихот. И дочувах гласа на поета:

*Не към връх – отива новият ден към корен,
а там се дочува гласът на гробаря.
Боли ме за гладното дете, впрегнато в оран,
ралото му на моите плещи се стоваря,
животът му в моето гърло засяда. Стига!
Кой ще спаси това зърно, захвърлено на сухия път?
Кой най-сетне ще изкове чукът -
палач на неговата верига?*

Мигел Ернандес умира в затвора Оканья през същата 1942 година, когато е разстрелян Вапцаров.

Литературният паралел между Вапцаров и останалите е повлиян и от други забележителни поети и борци, които един поет със съдбата на Вапцаров – никарагуанецът

ЛЕОНЕЛ РУГАМА, присъедини към потеклото на светците:

*...Уаскар роди Херонимо,
Херонимо роди Сивото перо,
Сивото перо роди Лудият кон,
Лудият кон роди Спрелият бизон,
Спрелият бизон роди Боливар,
Боливар роди Сукре,
Сукре роди Хосе де Сан Мартин,
Хосе де Сан Мартин роди Хоакин Муриета,
Хоакин Муриета роди Емилиано Сапата,
Емилиано Сапата роди Панчо Виля,
Панчо Виля роди Ортис,
Ортис роди Сандино...*

За поетите от потеклото на светците писа хайтянецът ЖАК ВИЙО: „Има прах от човек в праха на света!“. Жак Вийо, който загина за независимостта на Санто Доминго, е роден през същата 1942 година, когато е разстрелян Вапцаров.

И така – поезията продължава. От Вапцаров към Вапцаровци. Вече сто години след раждането на свидния син и самоотвержения герой на България.